

НИКОЛАЙ РАЙНОВ

ИМАЛО ЕДНО ВРЕМЕ...

СКАЗАНИЕ В ТРИ ДЕЙСТВИЯ С ПРОЛОГ.

Наградено на първия драматичен конкурс през 1922. год.

ПЛОВДИВ
Печатница Хр. Г. Данов
1923.

НИКОЛАЙ РАЙНОВ

ИМАЛО ЕДНО ВРЕМЕ...

СКАЗАНИЕ В ПРОЛОГ И ТРИ ДЕЙСТВИЯ.

Наградено от Министерството на Народното Просвещение
с жс заповед № 1491. от 31. март 1923. година.

ПЛОВДИВ

1923.

Автора запазва правата си за препечатване, превод
или сценично представяне на сказанието.

ВАСИЛ ПУНДЕВУ

ЛИЦА

Владимир, бжлгарски цар.

Игумен Дукс, негов баща.

Светла, самодива.

Презвитер Климент.

Ехач, Петър, Грод, Авитохол, Винех, Угаин, Пресан, Телец, Безмер и *Боян*, боляри — членове на Държавния Свѣт.

Токту, жрец-езичник.

Черноризец с покривало, инок от Дуксовата обител, бивш смешник на цар Борис-Михаила.

Мануто, джелатин-копт.

Симеон, Владимиров брат, отпосле цар.

Стражи, иноци, орженосци, самодиви, моми, гласове от народа.

Време — 892. год. сл. Хр.

ПРОЛОГ.

Планинска поляна. Отляво и отдясно — високи скали; между тях лжкатуши пжтека, пресичаща поляната. Наоколо — хрсталак. Зад поляната се виши бждо, обрасло с хвойна; навржх бждото — полусрутено капище. На поляната — болярите Грод, Винех, Угаин, Авитохол и Пресиан, вжоржжени; едни седят, а други стоят. Среди тях — Черноризеца с покривалото. Наблизу се чува конско цвилене и звжнтжж на оржжия. Надвечер. Залезната светлина багри лицата на сбраните; бронята им лжщи.

Грод (мургав, с джлга черна брада, навжсен, облечен в едра броня, с меч по-голям от другите, стои до скалата вдясно; той говори мрачно, гржмливо; погледа му бждзо обхожда сжбраните). — Що сте се сжбрали, огладнели за месо крагуи, когато ви се плаши окото, колчем погледне плячката? Добре каза тоя хитрец (посочва Черноризеца), добре каза: да се убие стареца. Мигар ви е страх от кржв? Преди години самси той се не уплаши да пролее нашата: ако не бях приел кржщение, и мене чакаше ледния склеп на баща, чичо и братя. Тази е моята реч: да се убие!

Авитохол (седнал отляво до скалите, вжзпжлен, побелял, с бодро и весело лице). — Не трябва всуе да се тегли меч, нито на халос да лети стрела. Плаши ли ви стария, боляри? Шото и да стане, не ми се вярва—той да напусне обителта, за да брани престол.

Винех (легнал край нозете на Грода; средна пбра мжж, сух, джлголик). — Но иде Симеон. Защо е викал стария сина си от Византия? Нима не вижда той, че царя го вече не слуша? Той ще свали Владимира и ще даде короната Симеону. Не седи стария сжс скржстени ржце, както си мислите: като совалка му играят очите; денем и нощем гледа, що става в Преслав.

Грод — Права дума. Погубим ли Владимира, ще дойде брат му. Той е верен лик на баща си. Рода му е по кржв и по душа. Тогава славянските вождове ще ни заслонят сжвсем. А махнем ли черноризеца, няма кой да ги брани, няма кой да дава ум на Владимира или Симеона. Па сетне и тям дбще време: лесна е тя. (Тежко)—Бжлгарска корона ще има в тая земя само тогава, когато увенчае глава на мжж с езическо сжрце. Да се избреби царския род: ето що повеля мига. С главата да се почне. Свжрших.

Угаин (легнал вляво млад болярин, снажен и пжргав). — С главата, думаш, да се почне. Почнете! Убийте старият

и синовете му. Ами народжт? А болярите? Кой ще ви про-сти толкова кржв? Ще ревнат всички срещу вас. Нима не знаете, колко тачи народжт игумен Дукса? Ще полетят всички кжм двореца, стени не ще ги спрат. Кжрваво хоро ще завилнее. И ден няма да царува оня, когото ще поставите.

Пресиан (стар болярин с буйна сива брада и побеляла коса, легнал по корем сред поляната, изправя се и сяда).—Я чуйте и мене! Много думи не ще. Доде е рано—да решим. Оставете стареца. Нам пречи царя: да го махнем. Дойде ли Симеон, обител ще се намери и за него. Обжрнат ли глава кжм Византия, зад нас са немци и моравци: тях ще викаме. С мене ли сте? Сечете на кжсо: време няма!

Черноризеца с покривалото (изправен среди тях, висок и сух; през две дупки на покривалото се виждат зловещи кжрвави очи, които пламтят).—Ха, ха, ха! (сухо се смее, като изглежда всички) Изплашихте се, а? (С гавра) Борци за жезл! . . . Знам ви, знам! Що не држзнете? Няма ли сила? Страх ви е омаломощил, нали? Я какви са се свили, сякаш бич се вие над главите им! Знам: вие се боите от игумен Дукса, от речта му, от волята му, от сянката му. Да беше тука, с един поглед би ви свжглил. Не сжм срещнал в тая страна човек—дори между неговите врагове,—който би казал држзко в очите му: „Мразя те“. Едни го обичат, втори—тачат, а трети треперят от него. И вие: сжбрали сте ми се—като псета, що вият на коба—корона да отнемате, а не држзвате да решите смжртта на оногова, който држжи в ржка тая корона. Такива сте ми заговорници! . . .

Авитохол (гузно).—Не е от страх, Борисе. . . Лишно убийство би било.

Черноризеца с покривалото.—Тогава чакайте на златен поднос да ви я поднесат . . . Скоро ще бжде! . . .

Угаин.—Я стига! И ти си пжргав на думи. Помнете едно: да се крие от народа! Царят излязал по лов, убили го стрелци или песяци, а Симеон е вжв Византия: кого да изберем? Тогова и тогова. Свжршва се. Никой нищо не знае. А почне ли да сжска меч наред, от кого ще скрием? Убит Владимир, убит баща му, убит Симеон. „Кой убива тия люде? И—защо?“ Вождове и боляри ще разберат, ще дигнат срещу нас народа, ратна сила ще поведат. Под нож ще мине всеки, в когото не вярват. Затова—да се пипа сржчно. (На Черноризеца)—Лесно е да лаеш. . .

Черноризеца с покривалото.—Ех, тоя страх! Чак бронята ви трепери . . . Душите ви изджно виждам, плахи властолюбци!... Добре. Поцадете стария. Додето е жив той, ще посмее ли някой да вжрне кжм езичество народа? Още са пресни кжрвавите следи по Преславската площад: не помните ли, как ви с бич тикнаха в православната кжпел? Ези-

чество се вржша—само кога царува езичник. Я оттърсете
страхът от себе си! Дуксовия род трябва да се изтроби.

Грод.—Решавайте! Хайде де! Кого—?

Пресиан.—Цар Владимира, мисля аз . . .

Авитохол.—Да не посягаме на стареца.

Угаин.—Така е най-разумно. Махне ли се Владимир—

Винех.—А мене се струва, че, додето е жив игумена—

Грод (към Винеха и Черноризеца).—Оставаме ние. Трима на трима. Решавайте: ще мине ли някой към нас? (Болярите мълчат; колебаят се). Хайде! Скоро—ви думам!

Черноризеца с покривалото.—Бързайте, страхливци, недостойни за меч! Няма време. Решавайте!

Авитохол.—Стига пък ти, маймуно! Не ме лучи с очите си: не мигвам от тебе! Само на укори си пжрав: „страхливци, страхливци“. . . Не е реч за страх, а за разумно дяло. Кой ще тръгне утре след убийци? Кой ще ни вярва? Не виждате ли, че сме останали шжа хора? Славяните ще ни издушат с ржце. . . Ловка ржка трябва да пипне: никой да не разбере, що става и защо става.

Винех.—Право е това: трябва хитро да се пипа. Най-после. . . да оставим за сега игумена. . . Ще дойде Симеон: престола зает. Ако подири помощ във Византия, ще си намерим сжратници. На стария не ще позволим да се бърка. Ако ли се опита — тогава вече — —

Грод.—Хубава работа! И ти ли клониш към тях? Не ти се надявах. . .

Черноризеца с покривалото.—Що се боите? Оставете мене игумена. . . Вие свършете сжс царя. Отсичате ли?

Авитохол.—Стига пък ти! Само двама сте. Как може да се убиват щяло—нешяло хора? И за после трябва да мислим: отговор ще даваме.

Черноризеца с покривалото.—Да бжде. Ще дирите някога тая ржка, която сте отблжснали.

Грод.—Сега най-важното: кого да изберем за престола?

Винех.—Кого ли? . . . Тебе. Ти си най-сржчен, па и воините ще те подкрепят: не веднаж си водил ратна сила на бран, победи си нанасял и на гжрци, и на сжрби. Кого друго — ?

Черноризеца с покривалото.—Добре мислете, боляри! Изтжнко пресметнете! Не ще само сила, за да царуваш: и мечка сила има. . .

Авитохол.—Аз пък ще кажа: недейте гледа, чия кржв е най-буйна и чия реч—най-гржмлива. Опитен мжж изберете.

Винех (с подбив).—Та тебе ли да изберем, ще речеш? Много ти приляга да си цар! . . . Утре ще тръгнеш сжс славяните.

Авитохол.—Че ти ли ще ми станеш цар? . . . И таз добра: сврака да качне на престол! . . .

Угаин. — Не се ругайте, боляри! Не ви е прилика... Авитохол е, според мене, достоен. Разумен е, тачат го, на години е. Аз държа за него.

Пресиан. — Авитохол!... Авитохол утре ще повлече крак след игумена, за да запази короната. Грода, Грода! Него соча аз.

Авитохол. — Не ще повлече крак Авитохол подир никого, ами тебе да изберем, че си вече повлякал крак към черната... (На Черноризеца) — А ти кого сочиш?

Черноризеца с покривалото (недоволно). — Кого ще соча? Не посочихте мъж за цар....

Авитохол. — Досетихте ли се? Вчера — смешник, днес — инок, утре иска цар да стане... (Сочи Черноризеца). Той себе си избира! (смее се).

Черноризеца с покривалото. — Додето има треперковци като тебе, не ще стигне до мене ред. (На Грода) Добре. Бжди ти. (Вади изпод расото си две стрели и му ги дава). Намазани са. Нареди сжс царя каквото трябва. Добри стрелци избери: ти знаеш, чия ржка не трепери и чие око вижда в тъмно. Сега — да свършваме. Аз ще науча, къде е царят. (Излиза по пжтеката вдясно).

Грод (на болярите). — Избирате ли Грода за свой вожд и цар?

Болярите. — Избираме те.

Грод. — Тогава чуйте! По това, що се каза тук (слага си пръста на устата) — никой никому — ни дума. Закълнете се, че ще бъдете безмълвни като тия скали! (Всички стават. Грод побива меч в земята, другите — сжщо). Ако някой издаде, меча на другаря му ще му затвори устата. (Кръжстосва меч с Винеха, който е отляво-нему, и целува върха на меча му, а Винех — неговия. Сжщото прави с Авитохола, който е отдясно, а Винех и Авитохол повтарят сжщото с Угаина и Пресиана). Да вървим. Той ще дойде тая вечер в капището. На връщане моите стрелци ще го извардят. (Болярите излизат по пжтеката надясно; в това време Черноризеца с покривалото се промъква между скалите и слиза на пжтеката).

Черноризеца с покривалото (гледа към излезлите). — „Той себе си избира“... Че тебе ли ще избира? Ах! Гняв ми кипи в душата: ще се скжсам... Цял сжм мъжа. — Негодници! Всички сжбрани тук виждаха на главата си корона: всички до един. Винех посочи Грода, защото се надяваше — той да посочи него. Хубави сжзаклетници!... Ще се избият, преди да стане преврата. А нима аз ще допусна — да седне Грод на престола? — Грод, който ме би с бич преди години, когато бях в двореца... Той е забравил, но аз не ще забравя никога. О, няма да ми убегне той — че ако ще би и подземи да влезе! Сжкпо ще му платя аз.

(Шум на вжоржжени конници, които се отдалечават. Черноризеца се вслушва. След малко —) Неблагодарници! Аз чаках — мене да изберат, за да посоча аз — кой да царува. А те се подиграха с мене. Скоро, скоро ще им отмжстят. — „Той себе си избира“. . . Притрябал ми е вашият избор. . . Страшна чест! — — Не себе си, не! (Снема си покривалото; вижда се страшно като морã лице, бесовско, с кржвясали очи, суха сбржчкана кожа, изюдени уста, гол череп). Това лице — лице на цар ли е? Та от мене ще се ужасят вси мои данници! И защо ми е престол? Аз ида отдалек. Бжрзам. Джлжг ми е пжтя. За какжв ме смятат те? — За човек. Човек ли? (Гордо) — Аз сжм по-горен от човека. Но те не знаят още това. Не. Аз не ща престол. Но те трябаше да ми го предложат, защото никой от тях не би држзнал да посегне вжрху старият, а пжк аз бях готов, стига да се сжгласеха. Мене е нужна покорност, а не престол. Но те ми се надсмяха. И сега мислят врага ми да увенчаят сжс царска корона. (С горчив подбив). Ще бжде! . . . Надявайте се! . . . (Вгледан наляво, маха с ржка кжм скалите).

Мануто (показва се след малко иззад скалите и безшумно излиза на пжтеката; той е черен, гол до пояса, с червени широки шалвари, сжс златна гривня над левия лакжт, с кжс, широк меч на бедрото, с пжстра чалма, безбрад, еджр и мишчест, с пжргави движения; говори тихо). — Като змия сжм се крил между камжните. По всички пжтеки наоколо пазят хора. Отидоха ли си болярите?

Черноризеца с покривалото. — Преди малко.

Мануто — Е?

Черноризеца с покривалото. — На зле тржгна. Несретно се свжрши. Не би — както исках. (Тихо и мудно) — Ще обадиш на царя, че има заговор.

Мануто. — Как? Да издам . . . на царя? Че нали сам ти — — ?

Черноризеца с покривалото. — Било що било: остави го! За мене — ни дума. Той ме и не знае.

Мануто (смее се). — Уж на меч се клехте . . . Аз сжгледвах оттам (сочи канарите вляво).

Черноризеца с покривалото. — Клел се е — който пази клетва. Ти обади на царя, кои боляри влизат в заговора. Убийци ще го чакат под Жидови Камжни. Двама ще са. Той да мине отвжде, по кжсата пжтека. Едно помни: пред Токту — ни дума!

Мануто. — Ще мжлча като камжк.

Черноризеца с покривалото. — Бди над царя: той е ржката, която ще отмжсти. Вжрви сега, не губи време! Аз пжк да ида при Токту: жреца си е глжтнал езикжт от страх. Тряба да го науча, що да говори. (Мануто излиза по пжтеката отдысно, а Черноризеца се отправя кжм капището).

(Завесата пада).

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ.

Вжтрешност на огромно полусрутено капище. Отляво и отдясно — високи стълпове. Зад последните два стълпа, дето стената е сжборена, се открива поляна. Вляво от нея — езеро, вдясно — скали. Вджното — гора и вжрхове. Насред капището — черен кумир сжс зловещи чжрти вжрху грубо подножие с четири стжпала. Пред него — жжртвеник. Отдясно — врата. Лунна нош. От страни на кумира — побити запалени факли. Токту и цар Владимир стоят близу до вратата.

Токту (средна пòра мжж, с див изглед, с джлга прошарена брада, разчорлен, облечен в звярска кожа, сжс широк пояс, с меч на бедрото). — Луната е пжлна, светжл царю. Те ще се яват тая нош.

Владимир (млад, строен, хубавелек, с кжса двойна брада, облечен за лов, с рог, широк нож, лжк и тул). — Не свжршиш ли онова, що си обещаал, не ще ти дам да се вестиш пред хора: добре помни! Ти се врече да ми покажеш, че не служиш на мжртви богове.

Токту. — Но царя трябва да изпжлни волята на боговете.

Владимир. — Каква е тя? Ако искат нещо, което ми е по сила — —

Токту (взема от кжта железен щит, влива в него вода от глинен кжрчаг и го слага на подножието пред кумира; хвжрля смола в жжртвеникжт и храма се озарява от червен пламжк). — Тук, светжл царю —! Наведй се над щита. Видждаш ли нещо?

Владимир (изненадан). — Да . . . нея виждам! — Светла . . .

Токту (тжржествуваш). — Е, повярва ли?

Владимир (загледан). — Сжщо като през оная нош, когато излезе гола от езерото и ме замоли с плач да й дам сянката. И сега ме гледа тжй . . . Що иска тя?

Токту. — Сянката си иска.

Владимир (става). Изгуби се. Много рано се изгуби. — А ти какво рече?

Токту. Искане сянката, рекох.

Владимир. — Ако й я дам, тя вече няма да се вести.

Токту. — Не бой се. Сянката ще е залог. Ти ще я повериш на бога, додето изпжлниш волята му. Бог е верен, ала и ти трябва да обещаеш — —

Владимир. — Какво?

Токту. — — Че ще махнеш иконите и кржстовете, а храмовете ще населиш с кумири на боговете. Инак бога на нашите бащи няма да ти прати самодивата.

Владимир. — Не мога. Това не мога.

Токту. — А нима Светла може да живее вжв дворци, дето се на всяка стжпка кржстят, а по стените се ширят образи на сухи, немощни мжже, в чито очи блещи лудост?

Владимир. — Не мога. Това не мога.

Токту. — Що дириш тогава (сочи кумира) при него?

Иди при Разпжнатият и при ратаите Му. Нашите богове искат жжртва.

Владимир. — Непосилни жжртки. (Замисля се). Минава полнощ. Време е да се вжрна. (Мжлчаливо гледа в далечината). А тя плачеше и ме молеше — сжщо като през оная нощ, когато — — (с изненада). Що е това? (Поляната се озарява от светливи петна. Чува се кавал. Тихо се пее. Около езерото се явяват самодиви в бели ризи; те са пребрадени сжс синкави забрадки, от които висят златни ресни; опасани са сжс зелени пояси, наметнати са с наметки на кждрави дипли. Те се струпват кжм езерото, с песни се разпржсват, а после се отново сжбират и обикалят на хоро). — Що е това, жрецо?

Токту. — Кое, светжл царю?

Владимир. — Та не виждаш ли? — Хей таме! (сочи поляната).

Токту. — Там ли? (Сжобразява) — — Да... Виждам...

Владимир. — Ти ме очуди. Да, твоите богове са силни (Все още загледан). О, колко са хубави те! —

Токту. — (Недоумява). — Кой, царю? Боговете ли?

Владимир. — Какви богове! За самодивите ми е думата (Недоверливо). — — Нима не виждаш самодивите?

Токту (сжобразява). — Самодивите ли? Виждам ги... Как да ги не виждам? Ето ги там (сочи—кждето гледа царя). Сега се добре виждат.

Владимир. — Има власт магията ти, жрецо.

Токту (с хитро тжржество). — Увери ли се, светжл царю, че нашите богове са по-силни от бащините ти? Затова искат те от тебе жжртва.

Владимир (повече на себе си, нежели на Токту). — Жжртва. Да. Светна ми сега пред очите. Знам—що да сторя. (Кавала млжква. Самодивите се умножават и цялата поляна се покрива с неясна белина; песните се носят все поотдалек). Но защо се не явява Светла?

Токту. — Светла не ще се яви, ако не обещаеш, че ще изпжлниш волята на боговете—и не заложиш сянката й.

Владимир. — Добре. В двореца не ще има от утре ни кржст, нито икона, а вашите богове ще имат капища и кумири, за да им служи който иска. (Откача от тула си вжрзоп, развржзва го и пред жреца падат свилени дрехи). Ето й сянката.

Токту (раздипля една по една дрехите). — Страх ме е, да не е вече кжсно... Пжрви петли ще пропеят скоро, та не само Светла не ще дойде, а и тия, що играят, ще се разотидат... ако не са се вече разотишли... Аз недождам... Там ли са още? Белее ми се нещо, но...

Владимир. — Там са. Побжржай!

Токту. — Дано има време. (Отхлупва един капак на

гърдите на кумирът и слага вътре премяната; запалва смола на жертвеника, шпне нещо и чъртае с меча пред кумира пентаграма; на жертвеника пламва зеленикав огън и зад кумира се изправя Самодива Светла, облечена в дълга червена риза, с венец на глава).

Владимир. — О, Светло! Моя Светло! . . . (Пристъпва да пригърне видението, но в същия миг някъде надалеч пропява петел; самодивите се изгубват, Светла също изчезва; луната се скрива под облак, в капището притъмнява). Къде се дяна тя? (Минава зад кумира, прекосва капището и стига до разрушената стена; вглежда се в мрачната). Няма я. Нищо се не вижда. (Вреща се). Късно съм дошъл. (На Токту — буйно) — Ти трябва да я извикаш! Аз не мога без нея.

Токту (усмихнат). — Боговете ще ти я пратят, светъл царю, щом ги зачетеш. Когато махнеш намръщените образи по стените и кръстовете — (Отвън се чува глъчка на разговарящи хора и звънтеж на оръжия; Токту се вслушва и — по знак, даден от царят — излиза).

Владимир. — Разбрах накрай, що трябва да се прави. Всяка чиста вяра твори чудеса. Защо са икони? Защо са кумири? Великия Бог без име върши това, в каквото образ и да Го тачиш. (Чува се разговор между Токту и друг човек). Тоя езичник без да ще, ме напъти към истината. С вярата в своите богове той направи чудо. (Влиза Токту).

Токту. — Джелатина, светъл царю, иска да ти каже нещо насаме.

Владимир. — Да влезе. А ти си върви. (Токту излиза. Влиза Мануто).

Мануто. — Вредом те е дирил слугата ти, светъл царю. Нещо голямо се готви. Като не знаех, ще ли те намеря тук, трябаше да съобща всичко на болярин Ехача, най-верния ти човек.

Владимир. — Знае ли ме Ехач, де съм?

Мануто. — Никой не знае, къде е царя. Сам аз на слуки минах през тук и видях оръженосците на кръстовете; те криеха, че чакат царя.

Владимир. — Що е станало?

Мануто. — Заговор против царя.

Владимир. — Сигурно ли? Да не е тъмна мъгла?

Токту. — Ушите ми са глухи за онова, що не съм видял.

Владимир. — Тъй ли? Кои са?

Мануто. — Авитохол, Пресиан, Грод, Угаин и Винех. Никой друг. Грод е посочен да седне на престола. За царят има отровни стрели. Двама стрелци — не узнах, кои са — чакат под Жидови Камъни. Късата пътека е безопасна.

Владимир. — Кой ти довери? Някой от тях ли? Да не излезе стъпица?

Мануто. — Слугата ти видя с очите си — и чу с ушите си. Там — долу, между скалите — се клепа на меч. Оттогава Мануто дири царя да му сжобщи.

Владимир. — Знаел е, види се, някой, че тук ще бжда тая нощ. Каза ли ти някому, че си пращан да тжрсиш Токту по тия места?

Мануто. — И сянката ми не знае, светжл царю.

Владимир. — А Токту да не е казал някому, че ще бжда тук?

Мануто. — Ще изпитам. Не сжм чул нищо такова.

Владимир. — Що прави болярин Ехач?

Мануто. — Разпрати вредом хора да тжрсят царя. — Отвжн ми се вижда да има негови воино. Чак дотук са стигнали. Той прати да повикат болярин Петра.

Владимир. — Добре. Ще дебнеш Токту: — с кого се сжбира, що говорят, кжде отиват. Не го изпускай от очи!

Мануто. Очите ми ще бждат мрежа, от която не избягва нищо. Твоя слуга чува добре, светжл царю. (Отвжн се дига голям шум, сякаш вжоржжени хора напират да влязат).

Владимир (вслушва се; слага ржка на ножа си). — Виж, кой иде! (Мануто излиза). — Ехач се е много разтревожил: пржв пжт му не казах, де отивам. (Влизат болярите Петжр и Ехач, облечени в кожени дрехи).

Ехач (вжзстаричжк, сух, с буйна прошарена брада, с увиснали мустаци). — Хубава работа, царю! Стари хора да бият пжт посред нощ дотука, по тия стржмнини . . . Конете се издраха по сипеите.

Петжр (побелял, с подстригана кржгла брада, облолик, тежжк). — Бива ли, наистина, царю, на Ехача да не обадиш, де отиваш? Опасно време е: не е да не знаеш . . .

Владимир. — Та защо се тревожите? Момче ли сжм? По лов бях, па свжрнах насам, додето одерат дивеча . . . Седнете де, починете си! (И тримата насядват на камжните; Владимир протяга ржка и разпалва единия факел).

Ехач. — Знаеш ли, що наумили Грод и другите?

Владимир. — Тжкмо що ми разказа джелатина.

Ехач. — Всичко ли ти каза? И за Грода, и за стрелците —?

Владимир. — Всичко.

Ехач. — Е? Що мислиш да правиш?

Владимир. — Още утре ще се нареди всичко. Няма да има вече заговори.

Ехач (очуден). — Утре? Чак утре ли?

Петжр. — До утре те ще видят, че всичко е разкрито. Още сега да се нареди — всички заговорници да бж-

дат заловени, а стрелците да минат под нож. За пример. Ние водим хора сѣс себе си.

Владимир. — Хора имам и аз.

Петѣр. (подозрително). — Виждам, какви са на царя хората . . . Някакви езичници се вѣртят отвѣн . . .

Владимир. — За Токту ли е думата?

Петѣр. — За него. Но той не ще да е сам.

Ехач (изтежко). — Игумен Дукс би се почудил, ако чуе, че син му се ставя тайно с езичници по тая дѣба в пущинаците.

Владимир. — Не го тревожете с празни приказки, боляри!

Ехач (очуден). — Как? Мигар няма да му кажеш за заговора?

Владимир. — Ни дума. Защо да му кѣрня спокойствието?

Петѣр. — Та нима стареца ще види мира, ако узнае, че криеш от него? Ума му е все по тебе.

Владимир. — Послушайте ме, боляри! (Тихо) — Кѣде сѣм бил тая ноц и кой ме е чакал да ме убива — не бива да му се казва. И без неговите сѣвети ще мине. Още утре . . .

Ехач. — Хм. (Кѣсо мѣлчание) — А що диреше тук оня езичник? Дали се не плете нова примка скритом от тебе?

Владимир. — Спокойни бѣдете. Тоя езичник ми отвори очите преди малко.

Петѣр. — И той ли е бил в заговора?

Владимир. — Не. Аз казах нешто друго. (Гледа неопределено в пространството). — От сума време упорито мисля, що да се направи, та да засияе мир над тая страна. Да се не мразят хората, да се не сваждат болярите, да не правят заговори. — И ето: той ми подсказа без да ще. (Ехач и Петѣр се споглеждат очудено).

Ехач. — Поврага езически навети!

Петѣр. — Да видим, що ти е рекл . . .

Владимир. — И тѣй сте дошли . . . искам спокойно да обсѣдя с вас, боляри. Грод и другите ме мразят, защото се опирам на вас, които следвате ума на баща ми и тѣрсите сговор сѣс славянските вождове. Тяхната дума се вече не слуша — и те се силят да ме заменят сѣс свой човек. Но от някое време насам — да се не лѣжем един друг — и вие ми не доверявате тѣврде . . .

Ехач. — Не че ти не доверяваме, царю . . . Искан ли дума? Но . . .

Петѣр. — Да си признаем, Ехаче. Право речено, така е. Но защо ти не доверяваме? Не виждам аз по-мѣдѣр и опитен мѣж от отца Дукса. Додето вѣрвеше по неговия пѣт и слушаше сѣвета му, ние сѣс цяло сѣрце те след-

вахме. Но ето, че почна да криеш нещо от него . . . Не знам. Сждник на чужда душа не ставам: свой пжт ли мислиш да поемеш, от настойници ли се боиш в държавните работи, но ти вече не питаш баща си. Ние не одобряваме това, царю. Не беше ли по-добре изнапред? И народа вяра имаше; както обича баща ти, тжй обичаше и тебе. А сега . . .

Владимир. — Аз не съм невръстен момък, боляри. До кога да мисля с чужди ум?

Ехач. — Та и ние се от чужди ум боим. Зломжлвни езици приказват, че са те надумали Грод и другите: затова ти болярите не вярват. Боят се от езичество.

Владимир. — Знам. Болярите искат да вървя или със славянските вождове—или с Грода и боилите, които разиграваха преди години баща ми. Ако тржгна с едните, ще ме назоват ромейски ратай; ако ли тржгна с другите, ще ме нарекат езичник.

Ехач (свива рамене). — Трети пжт няма.

Владимир. — Има. Защо да се бжрка вяра с държавна работа? Те са неща отделни. Аз не държа ни с езичници, ни с християни. Не служа ни на икона, ни на изтукан.

Петжр (скача). — Не думай, царю! Как така? Без Бог ли? Та накжде—без Бога?

Владимир. — Не без Бог. Един е Бог — и над езичници и над християни. Защо да врагуют едни с други в име Божие? Аз ще искам от всякого свестна глава и трезва десница, па нека тачи — какжвто бог му е воля. Не е ли кощунство — да се забулват с име Божие властолюбиви жажди?

Ехач. — Та кой прави това?

Владимир. — Кой ли? Все така е вървяло. Ние се покржстихме, за да е добре на държавата, а не — защото разбрахме, че Христовата вяра е права.

Петжр. — Ти мислиш негли, че цар Михаил е желяел патриарх за народжт и императорска титла за себе си, та ни покржсти . . . Това ли?

Ехач. — Недейте клевети стареца! Не си петнете душата с пѳвик против него! Грешно е — на тая праведна глава да се хвжрля кощунство . . . Той от сжрце вярваше—човека

Владимир. — Сам си знае, в що е вървал. Не го сжда. Но той се отдели да служи Богу, а мене повери службата Мамону . . . Честита орис, няма що! . . .

Ехач. — Защо Мамону? Кога е казвал той — — ?

Владимир. — Ако смяташе престола за Божие място, щеше до гроба да царува.

Петжр. — Болен е, царю. Борби са му душата разничили. Нека си доживее мирно, в молитва и служба Богу.

Владимир. — Не е от болест, ни от умора. Откак се покръсти, душата му се раздвои. Денем се вестяваше в багреница и злато, а нощем се молеше Богу, проснат на студените плочи. Защо бе това разкаяние? Защото виждаше, че е станал християнин, а душата му е все езическа.

Ехач. — Та що? Отеднаж променя ли се човек?

Владимир. — Не е то. Тежеше му държавната лъжа, боляри, — оная, що му бе раздвоила душата. Поне да бе получил патриарх и титла . . . Но — не биде. Затова остави той омразния престол, за който бе потънал в лъжа и двуличиe.

Ехач. — Лъжа? Двуличиe? — Не, царю. Сурово сждиш. Бива ли? (С укор) — Баща ти е!

Владимир. — Не сдя баща си, а — цар Михаила. И аз доскоро се двоех. Под булото, дошло от Византия, дето вярата се продава за облаги, аз трябаше да крия стремежите на цар Михаила: императорска корона, патриарх и обсебване на вси славянски земи. (Решително) — Не, не искам вече да се двоя.

Петър. — А що ще правиш?

Владимир. — Ще върна византийските царски одежди, ще махна от двореца кржстовете и образите, ще снема иконите. Ще разглася, че всеки може да служи на каквото ще бог. Защо искат боилите свой цар? За да върне езичеството. Аз ще им дам капища. Тогава няма защо да се сговарят. Па и аз ще си бжда спокоен; няма да се сдружвам с бесове, а да лъжа, че служа Богу.

Ехач (навжсено). — Не разбирам яко За какви бесове мжлвиш?

Владимир. — И латинци и гърци, с които се сдружваше цар Михаил, бяха бесове. Лицемерни люде, що ламтят да ни погжлнат, а лъжат, че радеели за вяра. Ту с един, ту с друг се сдружваше той, а когато му не свършат работа, кжм трети бяс извржщаше лице, но гледаше да се не смрази и с пжрвите, — че утре може пак да му дотрябат . . .

Петър (горчиво усмихнат). — Мене ли лучиш, царю? Аз водах преговори с тия бесове.

Владимир. — Ти не си крив. Пращаха те. Сжс заржки от цар Михаил отиваше.

Петър (студено). — С това, що си намислил, не бива да се бжрза. Сега затвори Грода и другите — да се пресеche заговора, че да се не дигне метож. А утре да идем при отца Дукса: той ще реши. Аз не смея по това да река ни дума: страшно нещо си намислил. То е по-лошо от езичество.

Ехач. — Пази Боже! — Не одобрявам, царю! Не сжм с тебе. Нашите сжратници ще ни станат врагове. А баща ти? Кжрвав гняв ще буйне в душата му. Огжн е това, що си намислил! . . .

Владимир. — Други думи чаках от вас, боляри. Подкрепа чаках. А вие — —

Петър. — Та кой ще подкрепи това? Само езичниците. Грод, Авитохол и ония с тях ще ревнат с две гърла за тебе. И добре правиш, че ги още не хвърляш в тъмница: те утре ще ти трябват . . .

Владимир (кратко). — Защо ме подозирате, боляри? Защо се злите на мене? Аз им от сърце прощавам. Защо да ги затварям? Ако знаеха, че съм готов да позволя на всякого да тачи свой бог, те нямаше да слагат засади по пътя ми.

Ехач. — И сега се дига ропот в народа, но чуе ли се такова нещо, ония, които шушнѐха до сега, ще дигнат вече оржие. На зло е, царю: пази се! . . .

Владимир (студено) — Не ме е страх. Аз искам — Бог да ми не бѐде враг: разбрахте ли? С бесове не ща сѐюз. (Издига гласа си) — Искам от тоя разкъсан народ да създам един човек: волен, чист, нелицемерен. Стига тая лѐжа, стига това мрътвило! Нека види това племе жив Бог, а не — икона и кумир.

Петър. — Не знаеш хората, царю. Млад си. Чий ум ще проумее това?

Владимир. — Ще видят те, че за мене Бог стои над всички образи — и ще разберат. (Унесено). — В тайна се тачи Бог — и никой не говори за своята молитва по стѐгди и друмове: защо са църкви, капища, олтари? — Един е Бог — и няма образ Той: защо са тия образи от камък, багри и желязо?

Петър. — Приказвай си ти, царю! Де ще те чуят те? Послушай: неотесани души ще чуват тия думи — и ще се гаврят с тях. Болярите се не борят за вяра, а за власт. Утре пак ще се сѐберат на заговор.

Владимир. — Вам двама се надявах, боляри. Разумни люде сте. Мислех си, че радо ще ме поддържате. Но . . . и сам ще свърша замисленото. Дано ме младите подкрепят.

Ехач. — Не вярвай. (Отсечено) — А на игумен Дукса няма ли да сѐбощиш?

Владимир. — Не ми се ще, боляри. До люта свада ще стигнем. Не ще се сдържи той, па може и аз да кипна. Не е редно — син с баща да се сваждат. Обичам баща си и ми е тежко да чуе, че съм постѐпил не по негова угода. Ала над нас има нещо по-горно: истината, Бог, народния сговор. Нека се научи отсетне. Като размисли, ще види, че съм право постѐпил.

Петър. — Тѐжко това се не знае: ти ли си прав — или той. Надалеч гледаш, царю, затова не виждаш най-близкото. Огън и кръв ще се родят от преврат като тоя:

виждам аз. (Студено) — Ако не щеш да кажеш на стареца, ние ще му кажем. Това не бива да се крие.

Владимир (меко). — Моля ви, боляри, не му обаждайте! Ще го разтревожите на старини, мира му ще погубите. Нека види добрите сетнини от преврата — мир по цялата страна и дружна работа на боляри, народ и духовници, — па тогава нека сжди. Недейте го кара — в прибързан гняв да прокълне сина си.

Ехач (строго). — Може ли да се мълчи? Та утре хората ще му кажат! И ние, негови връстници, да се поведем по младежки ум и да крием от него: на какво прилича?

Владимир (измерва го с очи). — Младежки ум ли? Та нима побеляла глава всякога мисли по-добре? (Сурово). — Сжс сжщия старешки ум ходехте вие да се умилквате пред императори, патриарси и папи — и да лжжете, че уж опознавате, коя вяра е най-права.

Ехач (изправя се оскърбен). — Царю, мисли — що говориш и кой стои пред тебе! За да ти спасим живота, ние сме на стари години по тъмни нощи пжт били, а ти ни хокаш като слуги. . . .

Петжр. — Пжк ти не кипвай, де! Нека свжрши той, па и нам ще дойде ред. Ние другаде ще говорим. . . .

Владимир. — Ако не одобрявате, оставете ме сам. Не ми трябват нечисти ржце.

Ехач (гневно). — Власт ти е, царю, ругай ни! Но ти нямаш право. Па и престол не е довеки: може да ти изшукне властта из ржцете. . . . Ти хвжрли клевета вжрху най-верните си люде. Ти нарече нечисти ржцете ни, защото не мислим като тебе.

Петжр. — Дано ржцете на Грода излязат по-чисти. . . . Хайде, Ехаче!

Ехач (запжтва се с Петра кжм вратата). — Добре мисли, царю! Ти с два замаха ще срутиш онова, което ние с толкова мжка сжградихме. Добре мисли! (Излизат).

Владимир. — Слепи хора! . . . Те вредом виждат чемер, защото са в чемери живели толкова години. А аз виждам (заглежда се нагоре замечтан) — виждам друг свят, похубав от тоя. И той трябва да слезе тук, нѐземи. Божие царство трябва да смени земното. (Влиза страж, вжоржжен, с копие в ржка).

Стража. — Смяната чака заповеди, светжл царю.

Владимир. — Пази ли се пжтя?

Стража. — И пжтят и двете пжтеки.

Владимир. — Ще пратите вжоржжени мжже по пжтя до Жидови Камжни. Там се крият двама стрелци, навярно Гродови хора. Ще ги заловят и закарат в Преслав, право в тъмницата, без да им позволят да говорят с някого. Друго няма. (Стражът излиза. Сипва се зора. По поляната приближава Светла, облечена в червена дреха).

Владимир (отдалек протяга ржце кжм нея; с радост). — Най-сетне ти идеш, кудена от толкова чужди гласове. (Светла приближава мудно, позапира се, пак тржгва). Ела, чуй сжрцето, което тупка толкова силно!

Светла (влиза в капището през разрушената стена; отстранява протегнатите ржце). — Не. Аз няма да бжда твоя, додето ми не вжрнеш онова, що ми отне.

Владимир (с укор). — Защо ме остави самин, Светло? Самин — толкова време?

Светла. — Аз бях често край тебе — и ти вджхвах най-светлите помисли, но ти ме не виждаше. В борби за власт унесен — и зашеметен от грижи, ти беше ослепял.

Владимир. — И мене мжка мори, Светло. Кжсам се, като смисля, че не сжм вече оня, що ви свиреше, а вие играехте. Помрачи се душата ми, помрачиха се очите ми . . .

Светла. — Ех, тогава беше над силни силен — и за грижи нехаеше. А сега си цар. . . . Много нещо се в тебе преломи, много нещо изкрея в душата ти

Владимир (унесен). — Хубави дни, що се не вржщат! . . . Кжде са те? Сега е мрак пред мене. Насита на живот не знаех, а сега без воля живея.

Светла. — Как ти хрумна тогава да ми грабнеш премяната, додето се кжпехме в езерото? Вещица ли те подучи?

Владимир. — Вещица. Но сетне, когато се скри, нямаше кой да ме научи, как да се ставя изново с тебе. — „Щом се гурне вжв водата“, рече ми старата, „бжрзай, та й прибери сянката. Те си сушат премяната на месечина“. — Така и сторих. — „Вземеш ли й сянката“, учеше ме тя, „самодивата ще тржгне подире ти, покорна като агне: без нея тя няма сила“. И ти наистина приплака след мене, закжрши ржце и ме замоли да ти вжрна премяната. Но докога трая това?

Светла. — Мигар и ти слушаш поверия на врачки и знахарки? Много знаят те, защо сжм тржгнала по тебе. . .

Владимир. — А защо не остана с мене?

Светла. — Как ще остана? Отведе ме ти в чичовата си кула при Тича и там заключи сянката ми в ковчег, а на капакжт изписа кржст — от страх да я не отключа. Ти мислеше с кржстове да ме плашиш: тжй те бяха научили . . . Та от страх ли ще стоя при тебе? Ти нарани душата ми, сякаш с оня кржст ми очите избоде тогава . . . Още ми зее рана в сжрцето. Ти ме в порой мжки потопи: робиня искаше да ме направиш.

Владимир. — Жесток сжм бил, Светло. Буйна беше тогава душата ми.

Светла. — Ами сетне? Чичо ти превжрна кулата в отшелие. Намржщени мжже с костелива снага зачупиха ржце пред иконите — а ти искаше да стоя и да гледам

И после, кога те увенчаха с корона, ти — превил врат под игото на бащина воля — реши да се изповядаш. Помниш ли, що ти рече тогава Климент?

Владимир. — Помня. Той ме кротко разпита, па каза: „Бяс ти мъти душата, чедо. На юни дни и сласт и обич са едно. Моли се Богу — да измие от душата ти петната, що е хвжрлила милувката на оня бяс в образ на жена, който ти е смущавал дните и нощите“.

Светла. — Погнжса! (потржсва се). Цяла изтржпвам от погнжса, като си спомня тия думи, пжлни с нечист . . . О, бесен трепет! Още ми плющи в душата удара на тия думи . . . А ти?

Владимир. — Аз ли? . . . Срам ме е сега да кажа, Светло. Друг бях тогава. Рече той това, а мене се стори, че кротка десница сменя от сжрцето ми кората на грехжт — и душата ми става чиста. След ония беседи с него ми олекваше.

Светла. — Да, тебе олекваше! А мене що беше? Тия хули като бич фучеха в душата ми, като оси вилнееха и жилеха . . . В полуда бях от мъжа. Що е сглоб и става по снагата ми, все беше скжлцано, насечено от тая мъжа . . . Ти ме прокуди тогава. Опетнена от укорна мисжл, можех ли да стоя при тебе? Вие ме омжрсихте тогава, сякаш в кално тресавище ме потопихте цяла . . . Душата ми се рвеше насам, джрпаше се — дано се изтржгне от срамната робия.

Владимир. — Разбирам: това е било. Привечер нечий студени ржце ме стискаха, морà ме душеше . . . Насам ме теглеше, кжм тая поляна, пжлна сжс спомени за твоите милувки. Но аз тогава смятах за прилив на грях тия пориви. В душата ми кипваше нещо парливо, нечисто, и ми се завиваше сваят. А нощем, колчем се пробудех, отново почвах да ме стискат ледните ржце и да ми отмжстват.

Светла. — Чемерна мъжа беше за мене това: дереше ме люта болка, охулена бях, страшни рани ми пжрлеха душата . . .

Владимир. — О, знам сега! Колко безсжрдечен сжм бил, колко мъжа сжм ти донесжл! . . . Аз се двоех: ту си спомнях чистите слова на праведника, ту кипвах от копнеж по изгубената чаша на наслада, която не можеше да ми даде смжртна жена.

Светла. — О, колко обида ми носеше това разкаяние! Като камшици ме шибаха твоите пориви. . . .

Владимир. — Ти ме намрази негли оттогава. Изгуби се. Преди това и не помислях, дали ще скжрбя, ако те изгубя. Но щом престанах да те виждам, огнище от мъжа пламна в мене: страшно ме заболя по тебе. Потжма душа ми налегна, черни поличби виждах вредом. Като на кол набоден се вжртех в остри болки, на никжде не можех да мрждна, място ме не хващаше! . . .

Светла. — А сега боли ли те?

Владимир. — Добре ми е с тебе. Без тебе не мога. О, колко малко казват тия думи! Без тебе съм като мъртвъ. Безспира мисля по тебе.

Светла. — Тогава направй достойна своята обич! Вжрни ми сянката, вжрни ми предишната волност!

Владимир (сочи кумира). — Ето я там!

Светла. — Дай ми я!

Владимир. — Аз я поверих на Бога без име, — не на тоя кумир, а на Бога, който е твой Бог и Бог на всички. Заклех му се да махна образите, що заблуждават човешкия разум. Когато сторя това, ще ти дам сянката.

Светла. — Ако искаш обич на волна душа, а не покорство на робиня, дай ми я сега. Отвори тия тжмници, в които губя младините си! Ориста е вжзмездница, Владимире: жал ми е — утре да гледам и тебе, как лежиш в тжмница. Достойно ли е за цар да бжде насилник?

Владимир. — Вземи я! (Отваря капакжт и подава на Светла дрехите. В капището блесват лжчите на изгрева; всичко се преобразява: по стените засияват цветни украшения, изглеждали дотогава като камжни; очите на кумира блесват сжс зелена светлина, а на гждрите му светва огжрлица с ред бели бисери).

Светла (с тжржество). — Деня начева, Владимире. Ела с мене — там, на поляната, като по-рано . . .!

Владимир. — Мигар ти няма да дойдеш с мене, Светло?

Светла. — В оня дворец ли, пжлен с кжрвави мисли, с лицемерни думи, с ненаситна жад за власт? Нима мога да живея там, дето душата весден кржв лочи, весден клетви бжлва? В дворците е тжмно за нас.

Владимир. — Аз ще разбия чертозите — слжнце да влезе, песни да екнат, ден да изгрее. И аз не ща вече да живея в мрачина. Стига лжжа, стига суетни борби!

Светла. — Остави престол и дворец, Владимире! Там те дебне ранна смжрт. Недей се мори всуе! При нас ела — в горите, по поляните!

Владимир. — Плахост би било — да свжрна от пжтя тжкмо сега, при най-стржмния завой. И други ми казваха да спра, но те сами бяха страхливци.

Светла. — Мигар това, що си намислил, струва повече от мене и моята обич?

Владимир. — След упорити борби и кжрвави свади цял народ да си отджхне, да няма вече метеж, безреда и бран: то струва много, Светло.

Светла. — А мислиш ли да стане? Вярваш ли да види мир народа?

Владимир (твжрдо). — Вярвам, Светло, защото Бог

иска това. (Чува се някъде наблизу зловещ смях. Владимир се оглежда сепнат наоколо). — Кой се изсмя толкова грозно? Над мене ли се изсмя—или над онова, що рекох? (Отново се чува смехът, още по-злораден и зловещ). — Де е той? (Минава зад кумирът, отваря вратата, оглежда се, затваря я). — Стражите бдят, никой чужд няма. Кой се изсмя?

Светла. — Злото се смее, Владимире. То се бои, че искаш да го прокудиш.

Владимир. Злото ли, рече? Не съм още виждал неговия лик. — Ще дойдеш ли с мене, Светло?

Светла. — Да те оплача ли ме викаш?

Владимир. — Недей прокобява все. Мжете, които са се събирали на заговор срещу мене, ще се изненадат, като разберат, че съм им простил. Вчера врагове, днес те ще ми бъдат приятели. Голямото опрощение убива всяко зло.

Светла.—Ами другите? Баща ти, славяните, християнския народ, а? Мигар те не ще се борят срещу тебе докрай?

Владимир. — Не ме плаши такава борба, Светло. Нали не ще се борят за корона или облага? Всичко чисто ще тръгне след мене, защото искам — обич и мир да изгреят над земята.

Светла. — Дете си, Владимире. Притча си станал със своето лекоумие. Къде е чистото, що зовеш да тръгне подир тебе? Не видиш ли? Души като скала, безочливи люде, коварни умове . . . Кой ще те чуе! . . .

Владимир. — Нима и ти ще ме оставиш?

Светла. — Драго ми е да те гледам — светнал от порив към онова хубаво, що ти се прививда. Лъчезарна гиздост грее в душата ти, която се отрича от всичко мило в голямата борба.

Владимир. — Тогава защо не дойдеш?

Светла. — Ти си тръгнал смело към своята гибел. Не ще те оставя сам да се бориш. Но ти вървиш към гибел: запомни това! Има още време — —

Владимир. — На страна — страхове! Не е достойно за цар — да се бои. Да вървим. (Излизат пригърнати; на поляната се явяват моми, които с песни берат цветя; отпред кумира се разтваря: от него излиза Черноризеца с покривалото).

Черноризеца с покривалото. — Той си взе залога: добре е да знае това Грод. Па и на стареца трябва да се каже за самодивата. Злото се смее, а? Тепърва има смях до небеса да ечи . . . „Злото се смее: то се бои, че ще го прокудиш“. Бои ли се? От тоя късоглед бълнувач ли ще се уплаши някой! . . . (Обглежда капището). Кумира не е дори обжрсан. Толкова тачи Токту своите богове . . . Но нещо ми подплаши душата преди малко: той рече страшни

думи. „Голямото опрощение убива всяко зло“. Бжлнувача може да стане опасен. Голямото опрощение? Да. Тоя глупак е наистина опасен. Той прости на заговорниците, които посегнаха да го убият. (Мудно)—„Голямото опрощение убива . . .“ (Мжлчаливо ходи по капището, малко прегжрбен, издал напред главата си). Що ми беше предречено, когато се готвех да мина голямата река ведно с Испериховите пжлчища? — „Ти ще загинеш, когато самата ти жжртва рече: Прости му, Боже!“ И ето — днес чух думи: „Голямото опрощение убива . . .“ О, дано се не роди оня, който ще ми прости! Дано не видя ржка, що благославя, когато сжм пробол сжрцето, що я пои с кржв! (Спира се замислен). Когато някога убих брата си, Онзи (сочи кжм небето) прокле седморно човека, който би посмял да ме убие. И никой не држзна да посегне на мене. Когато сетне продадох Сина му за шжпа сребро, от кржста се чуа думи: „Прости им, те не знаят що правят!“ — Клона се счупи, скжса се вжжето — и други глас ми рече в тжмнината: „Вжрви се лутай, клетниче, додето има кой да те храни с кржв, мжст и проклетия! Клетви ще пиеш, клевета ще ядеш, злоба и гняв ще дишаш. Твоя смжрт ще бжде прошката“. Още ми рече той: „Зло си породил, добро ще те убие. Ти ще погинеш, когато чуеш прошка от оногова, комуто си нанесжл зло“. До днес не се намери никой да ми прости. Всички ме обилно хранеха и поеха. Ала утре може нечия уста да изрече смжртоносната дума: „Прощавам“. Тогава — —? (Отвжн се чува говор на много хора. Черноризеца поглежда кжм вратата, сетне с крачки на граблив звяр се отдалечава кжм джното и се изгубва зад стените. През това време

пада завесата).

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ.

Обителска килия. В джното—врата. Вляво—голяма груба маса с книги и свитъци. Няколко триножни стола, до масата—голям стол с гръб. В десния кѣт—беден оджр; над него свети кандило, по стените икони. Бедна покѣщнина. Когато се дига завесата, бие камбана за отпуст. Влиза черноризец Дукс, около шестдесетгодишен, сух, с големи будни очи, побелял, с раздвоена брада, с патерица в рѣка, облечен като игумен. След него вжрви презвитер Климент, четиредесетгодишен, бледен, с дълга заострена черна брада, с която се сливат увисналите мустаци; челото му е широко, от безвласото му теме падат оредели коси; когато влиза, слага си капата на масата.

Климент. — Не знаеш ли, брате Дуксе, чия рѣка е писала тия клевети?

Дукс. — Не знам, брате Клименте. Инок ми даде писмото; нему го дал човек с болярски дрехи. Но, който и да го е писал, то ме изпжлни с тревога. Мира нямам. Служба се служи, искам да се моля — а в ума ми се роят помисли — коя от коя по-мрачни. (Сяда на големия стол; Климент строи до масата). — Ето го. (Вади от дрехата си свитѣк).

Климент. — За вяра ли е — цар Владимир да се сдружи с езичници, че да ругае православието? Клевета е, брате Дуксе: не вярвай!

Дукс. — И сжрце ми не дава да помисля нещо такова за Владимира, но писмото ясно казва (развива и чете): „На зalezа дружина бояри се клеха да убият цар Владимира. На мржкване един от заговорниците откри всичко на джелатинѣт и го прати да каже на царя. Цар Владимир ги свика в капището на Самодивска Поляна през нощта. Там беше и Токту, някогашен жрец, който се криеше доскоро в планините. Пред тях царя се закле, че ще превжрне цжрквите в капища, а цжрковните и обителски имоти ще раздаде на боилите, ако се врекат, че ще го поддржрат всякога. Врекоха се и се разотидоха. Цар Владимир прекара в капището цяла нощ с една мома—езичница, която се крие заедно с Токту в планината. По нейни навети е решил той да вжрне езичеството. Тя е идвала при него и в двореца нощем, без да я види някой. Ако царя не бжде овреме развенчан и затворен, ние—християните — ще видим своята вяра поругана, а светите ни олтари ще бждат осквернени“. Не се казва, кой го е писал. (Дава му свитѣка, Климент го разглежда и слага на масата.) — Аз чаках — на старини закрила да ми бжде, а той Що мислиш, брате Клименте: може ли това да бжде истина?

Климент. — Клеветят го. Мигар не познаваш сина си, брате Дуксе? Може ли той да стори това?

Дукс. — Нищо не мога да кажа. Знаех го кротѣк, послушен, верен на моите замисли. Но сега се е сякаш променил.

Климент. — Не сте ли говорили с него?

Дукс — От някое време престана да ме спохожда. Не допитва се вече до мене: всичко върши на своя глава.

Климент. — Но той е с чиста душа, брате Дуксе. Няма коварство у него.

Дукс. — Тъй се тешех и аз. Думах си: „Владимир ме обича, па обича и народа; не ще наскърби той баща си, нито ще смути мира народен. Ако разбере някой ден, че моя път е бил крив, открито ще ми каже това“. Но ето, че е станало нещо скришом от мене. (Сочи свитъка)—Тук може да има клевета, измамни добавки, крив тълмеж на нещо станало,—но може ли да бжде открай докрай лъжа? Тоя заговор, срещата в капището, езичницата, с която . . . е бил син ми и която го е подучила . . . Не, брате Клименте, това не може да се измисли.

Климент. — Млад е още, гори му сърцето . . . Ако го приневоли страст, може за миг и да се забрави; може да сложи своята страст по-горе от благо то народно. Не е чудно — бяс да му е размътил отново душата, като порано, когато си говорехме с тебе . . . Но той ще се опомни. Да идем при него, брате Дуксе, да го посъветваме. Добре ще е—на зъл час да му бждем подкрепа.

Дукс. — Тогава да не губим време. (Става)—Да вървим. (Отвън се чува говор и стъпки на хора). Някой пък иде тъкмо сега. (Отваря вратата; влизат болярите Петър, Ехач и Боян, празнично облечени; поздравят и вземат благословия от игумена). Седнете, боляри. Седни и ти, брате Клименте: няма къде да вървим сега. (Сядат). Е, с какво ще ни зарадвате? Що ви прави царя? Как са болярите, как е народа?

Петър. — Добре са, отче Дуксе. И старо и младо говори за тебе. За светия те има народа.

Дукс.—Какво думаш ти, Петре! Може ли недостоен инък за светост да мисли? Мигар с тая полъст идеш при мене?

Боян (млад, едър болярин, рус, кждрокос). — Истина, отче игумене, истина си е. Тачат те.

Ехач. — С поклон те спомня мало и голямо. А дойдат ли тревожни дни — като тия —, навеждат глава болярите, па тихом думат: „Няма го цар Михаила“ . . .

Дукс. — Какви тревожни дни, Ехаче? Ти с тия думи и мене разтревожи. . . .

Ехач (сякаш не чува). — И за отца Климента с дълбока почит мълвят. „Ангел ни прати Бог“, думат, „да ни изведе из мрачини в земя обетована“.

Климент. — Не ме лъстете, боляри, с незаслужена хвалба! Що може немощен език и хилава десница?

Боян. — Истина, отче Клименте. Тъй думат. (Към Дукса) — А ние сме дошли сега за друго. . . .

Дукс. — За цар Владимира ли нещо — — ?

Петжр. — За него, отче Дуксе.

Климент. — Що има? Болен да не е?

Ехач (тежко). — Не ни се нрави царя.

Дукс. — Че защо, боляри?

Петжр. — Безредици големи ще настъпят.

Ехач. — Езически думи чуваме от устата му. Езичници са му размжтили ума.

Боян. — Истина, отче Дуксе. Метеж се готви, народа ще кипне, кой знае що ще стане

Дукс (разтревожен). — Метеж ли? Безредици? Та кажете, що е станало!

Петжр. — Още нищо не е станало, отче Дуксе, ала — кой може да предвиди? Додето сме тук, може всичко да стане.

Дукс (нетърпеливо). — Но разправете най-сетне! Защо ни плашите? Кажете — да видим, що да се направи!

Ехач. — Надумали се снощи езичниците — —

Дукс. — Грод и Авитохол ли?

Ехач — Те. И други имало. Надумали се да убият царя. На меч се клеи. Избрали за цар Грода. Царя беше излязъл на ранина по лов, никой го не знаеше, де е. Идва при нас Мануто и ни разправя. „Самси“, казва, „видях. С ушите си чух.“ Натъкмили засада по пътя — да го убият, когато се връща. Дигаме се ние с Петра, стари хора, да го намерим, та да му обадим. Живота му да запазим. Питаме, разпитваме: към Самодивска Поляна го видели селяци към обед. Сжсипахме конете по урвите нагоре. Стигаме на кръстопътят: орженосците на царя пазят. Ама беше вече късно през нощта. Той бил в капището. . . .

Дукс. — В капището ли? (Хвърля поглед към Климента) — Клевета, казваш, брате Клименте, а? Каква клевета! Жива истина си е било (Към Ехача). — После, Ехаче — ?

Ехач. — После — възлизаме на поляната, гледаме: стражи, а пред вратата на капището стои Токту, жреца.

Дукс. — Видя ли, брате Клименте?

Климент. — Да чуем докрай, че после

Ехач. — Влизаме вътре: той сам, а на вратата—дже-латина; казал му е, види се. Заговорваме с него: той научил всичко. Питаме го, що мисли да прави, няма ли веднага да хвърли в тъмница езичниците, да залови и накаже стрелците, а той—„Нищо“, каже, „няма да им правя. Утре ще се нареди всичко.“ А как щяло да се нареди? Щял да разгласи, че всеки може да тачи какъвто бог си ще; той нямало никому да се меси

Дукс (Поразен; издига гласа си). — Какво? Да има езичници-боляри в православна земя? Той ли каза това? Вие добре ли чухте?

Ехач. — Каза го не, ами го и повтори. Добре чухме.

Петжр. — Да, каза го. „Тогава“, рече, „няма да се карат болярите за вяра и власт. Мир ще настъпи.“ Сякаш е доста — с ржка да махнеш, та да внесеш мир.

Дукс. — А вие, боляри? Не му ли казахте, че това е безумие?

Ехач. — Как да не сме му казали, отче игумене? И аз му думам, и Петжр му говори, че не мир, а кржв и огън ще гледаме, но той нехае. Думай си ти колкото щеш! (Разпалено)—Па ни и нахули, отче игумене, отгоре . . . Нас, стари хора, тржгнаха чак някжде си да го дирят — живота му да отжрват . . .

Петжр. — „Ти“, каже, „Петре, и баща ми ходехте да се сдружавате с бесове, дано дадат на баща ми императорска корона“ . . . Подмазвали сме се били на императори и папи, па сме лжжели, че уж радеем за вяра . . . (Отржсва си дрехата)—Погнжс ме хваща, отче Дуксе, като си помисля . . .

Ехач. — „Вие“, каже . . . Как го каза? . . . А! „Не ми трябват“, каже, „нечисти ржце“. Ох, отче Дуксе! Като някои ратаи ни наруга . . .

Петжр. — Че ни е ругал, то нищо. Друго има, друго . . .

Дукс. — Кажу, Петре! (С повишен глас)—Кажу всичко, че в гърдите ми кипи кжрвава пяна, не сджржа ме вече . . . Син! И това е мой син!

Петжр. — Чуй, какво рече, отче Дуксе. „На баща ми“, дума, „нищо да не казвате. Заклевам ви!“ — Не помня, рече ли „заклевам ви“, но това рече. „Кжде сжм бил тая нощ“, каже, „с кого сжм се срещал и кой е кроил против мене заговор—за това ни дума да не казвате на баща ми“. Тжй рече.

Дукс. — А! Значи — да криете? Брате Клименте, всичко в писмото е сжща истина. Той, моя кржв! . . . Мой рожден син! . . .

Ехач. — Какво писмо, брате Дуксе?

Дукс (подава им свитжка; болярите четат, наведени над него). — Всичко да се крие, аз да не знам — и кжде е бил дори . . . Ох, това старо сжрце, което го толкова обичаше! Да не беше то — отдавна можех всичко да предвидя. Но аз се лжжих: дано не е тжй, дано са голи подожрения . . . А сега —!?

Климент. — Не бжрзай да отсжждаш, брате Дуксе! Почакай да видим.

Дукс. — Какво има още да се чака? Не е ли всичко на лице? Аз не сжм знаел сина си, брате Клименте. Мислех го, че вжрви по моя пжт. А той е крепнел там, далек от мене, и днес ми става чужд. Додето моята душа се бореше в обителта сжс себе си—да отхвжрли всичко мирско

— той се е променял, и сега ми е враг. Упорство се е вкоренило в неговия нрав — моето някогашно упорство, закрепило в глухите борби с патриарх, император и папи. Ето го: той срива всичко, сжградено от мене. Искане му се да зида на равнище. Но какво ще дигне там? — Капище някакво може би, гробница на цял народ.

Петър (подава на Дукса свитъка). — От кого е?

Дукс. — Не можах да се науча. Подаде ми го тжкмо в края на службата един от иноците — оня с покривалото. Каза, че му го дал болярин отвжн—да ми го вржчи веднага. Не познавал болярина.

Петър. — Пише го човек, който ще да е видял. Всичко, що пише, изглежда истина. Цар Владимир се вржна едва тая заран. Езичниците тжржествуват, Токту ходи из двореца, Грод и Угаин се заканват на своите врагове. Може вече и да е станало нещо: кой знае . . .

Боян. — Станало е, без друго е станало. След оня джржавен сжвет . . .

Дукс. — Сжбра ли ви на сжвет? (Раздразнено, с недоволен тон) — Че защо не кажете? Сжбщи ли ви нещо решено? Какво ви каза?

Петър. — Мислехме да ти не казваме, отче Дуксе, но Боян изпусна дума . . .

Дукс. — Да ми не казвате ли? Нима и вие криете? (Строго) — Боляри! Ако ви е мила сждбата народна, всичко ми доверете!

Ехач. — Не е за криене, отче игумене, ала — защо да те тревожим? Нищо няма още разгласено . . . Може сам царя да размисли и да не издава повеля....

Дукс. — Каква повеля? Че вржща езичеството ли?

Петър. — Тжкмо преди да тржгнем се разпусна сжвета. Царят обяви, че бил решил да се не меси вярата с джржавната работа. Духовници и жреци трябало да живеят с онова, що им отделя народа. Цжрковните и обителски имоти щял да отчужди за джржавното сжкровище. Капищата, превжрнати в цжркви, да се дадели на езичниците. Това беше.

Дукс. — А болярите?

Петър. — Някои подкрепиха.

Боян. — Езичниците. Па и някои наши се колебаеха....

Ехач. — Повечето бяха против. Ние с Петра, Бояна, Телеца и Безмера веднага станахме и наметнахме мантии. Той ни запита, защо напускаме сжвета. „Не може това“, рекохме. — „Ние не сме с вас. Не одобряваме.“ — След нас и други наставаха. Езичниците ни захулиха: продали сме се били на византийци.... Пѳврага! Оставихме ги. Оттам — право тук.

Дукс. — Бог да пази, боляри! Ще рухне и цжрква и народ. Не трябва това—! Не трябва! Всеки ще дигне глас.

Климент (кротко). — Да разсјдим издјлбоко, братя. Царя мисли право. (Общо очудване; Петјр и Ехач скачат).

Петјр. — Как? — Право?

Ехач. Ти ли — това, отче Клименте?

Боян (разтворил уста от очудване). — Не сјм дочул, види се . . . Право ли — рече?

Дукс. — Как така, отче Клименте? Отново ли — езичество?

Климент (спокойно). — Както разбрах, цар Владимир не врјща езичеството. Той дава всекиму воля да изповядва каквато вяра иска. Нима не е право — оня, който си е в душата още езичник, такјв да си остане? Защо да се покрјстват силот? Ето — между болярите вие знаете люде, покрјстени на име, но с езически нрав. Тях ги тегли все кјм езичеството. Защо сјс светата Христова вяра да се внася лицемерие? А пјк—ако има капище, превјрнато в цјрква — не вярвам да се намери по нас такава цјрква — нека се изнесат светите икони и цјрковната утвар, па да им се отстјпи. Но пак ви казвам, че не знам да има в земята ни такава цјрква. Не говоря ли право?

Дукс. — Ами за духовниците, брате Клименте? Право ли е да оставим без хляб това духовенство, що ни храни с духовна манна? Прилика ли е да се отнеме имота на Божите служители?

Климент. — Че зашто е на духовника стежание, братя? Инока дава обет за бедност, а на свещеника ще стигне онова, що му дават верните.

Петјр. — Но зашто да се отнемат имотите от обители и цјркви? Редно ли е — Божите домове да се лишат от велелепието, с което ги дарява християнската рјка?

Климент. — С тия дарове, братя, може да се сградят подслони за сираци, недјгави и старци. Може да се отворят обителски училища, дето деца да учат писмо, а јуноши да преписват книги. Тјй ще е по-добре.

Дукс. — Ами езичниците не ще ли подирят корист в тая наредба? Те ще ограбят цјрковните сјкровища, ще поругаят светините. Христианите ще вјзроптаат с орјжие в рјка. Буна ще кипне. Цјл народ ще грохне подкосен: що мислите? Езичниците ще повлекат подире си всички незакрепнали вјв вярата, ще се засилят в двореца, па накрај ще вземат и врјх. Назад се врјщаме. (Заплашително). — Опасен е тоя пјт, боляри! Добре да мислим!

Петјр. — Тогава, отче Клименте, и дялото на проsvетителите, що дојдоха с тебе, от самага Бога пратени, ще бјде подкосено от корен.

Дукс. — Разбирам сега. Това си е езическа работа. (Все повече се разпалва). Още ли да се сјмнявам? Че той по-рано ме питаше за нај-дребната работа! А сега

е решил да смени държавния ред — и ме не пита, дори ми не казва, що е решил! Той крие от баща си, който му е връчил жезълът, онова, що знае днес всеки българин. Като на длан е ясно: син ми е минал на езическа страна, моите врагове го поддържат — и той се бои да се срещне с мене. А защо крие, че през нощта се е сжвещавал с езичници в капището? Защо не е наказал ония, що са се клели да му вземат главата? Мигар съм дете аз — да повярвам, че от някакво великодушие им е простил? Той не ги е наказал, за да има на кого да се опре. (Решително). Не може да се остави тжй! Нещо трябва да се направи, — веднага — преди повелята, преди да почнат грабежите по храмове и обители: ей сега да се направи!

Петжр. — Остане ли цар Владимир на престола, той ще довърши онова, що е наченал. Не е ли ясно, що трябва да се направи?

Ехач. — Той не е достоен за корона. Христианска корона не бива да гизди езическа глава.

Дукс (горчиво). — Да се развенчае ли, ще кажете? Но вие забравяте, че говорите на неговия баща. Недостоен, казвате, за корона . . . Ала и пред Бога и пред народа той е мой син. Остри са думите ви, боляри. Не жалите вие бащата, забравяте, че и в моите гърди тупка сърце. Той ви е оскърбил — и вие идете, та оскърбявате мене, без да смисляте, колко надълбоко се впива ножа . . .

Петжр. — Прощавай, отче Дуксе! Не се и досетихме... Ние мислим, че се сжветвах с нас, та рекохме —

Дукс (скръбно). — Сжветвам се, Петре. Но тоя ли сжвет намерихте да ми дадете? Камък ли е сърцето ми — да се не кжса от горест? Кого няма да заболи, като види, че е отхранил син, готов да разбие дялото му? А не ще ли ме дважд повече заболи, когато пред цял народ призна бащинския си позор? Жестоко сждите, боляри! Не жалите...

Климент. — Обич, братя, обич ни не достига: от това е. Не обичаме хората колкото трябва. Затова и в грях падаме, като сждим за другите. Уж право говорим, а то — клевета пжлзи от устата ни . . .

Петжр (уклончиво). — Така е, отче Клименте. Грешим. Но що сме ние всички пред голямото племе, което ни е връчил Бог да водим и закриляме?

Дукс — Ех, Петре, на сърцето се с думи не говори. Сам Владимир не знае, колко го обичам. Аз съм суров и строг към него, защото не ми е в нрава да галя и мжлвя сладки думи. Свян ме е било — да помисли мое дете, че баща му омеква, когато мисли за него. Но и всред най-жестоките бури не съм го забравял. Когато закрея тоя снажен момък и ми казаха, че го любела самодива — езически приказки! — обходих села и градове — дано му ляк на-

меря. Но най-страшната мъка е сега, сега! . . . Тежък меч ме кълца, на кжсове ме дроби . . . Джелатин стои над мене и ме пита, коя ръка да ми отсече . . . Греха на Владимира расте и залива с нечист цялата страна; той ще разпали невиден пожар, ще направи страната плячка на врагове. Сега що да се прави?

Климент. — Брате Дуксе, не бързай да решаваш: мъка кипи в тебе, ще сбъркаш. Нека се отцеди кървения поток.

Дукс. — Има ли време за чакане, брате Клименте? Всеки миг там може да стане нещо. (Размисля; другите мълчат). — Па и да се развенчае Владимир — ако стигне дотам—, кого да сложим на престола? Болярин ли? Симеона го още няма. . . .

Петър. — Пък да почакаме, отче Дуксе. Да идем с Ехача и Бояна в Преслав, да видим. . . Ако се издаде повеля, ще пратим да ти кажат. И Симеон може да дойде дотогава. Още снощи го чакаха . . .

Климент — По-добре ще е. Вървете, боляри; нека утихне болката . . . (Болярите се прощават и излизат. Кжсо мълчание).

Дукс (стихнало). — Как мислиш, брате Клименте: по чужди навети ли прави Владимир това?

Климент. — Не ми се вярва. Сигурно той мисли, че така трябва да бъде. Владимир има златно сърце, брате Дуксе: там е бедата. Хората му се виждат по-чисти, по-добри и по-признателни, отколкото са. Затова и не смисля, че от онова, що смята за добро, може злини да се породят. Чиста повеля ще издаде той, но нали нечисти ръце ще я прилагат — беди ще роди тя.

Дукс. — Аз пък се боя — да не би езичниците да са му дали тоя ум, за да извършат грабежи и да вземат надмощие. Когато говорихме с него последния път, чух думи, които ме жегнаха . . . И ето — сега . . .

Климент. — Още тогава ли е мислил той нещо такова?

Дукс. — Тогава той не отсече. Види се, още не му е било ясно пред очите. Но той подметна, че съвестта му не търпяла лицемерие и той не щял да потуля чужди грехове.

Климент. — Какви грехове? На болярите ли, или . . .?

Дукс — Тежки думи бяха. (Таинствено) — За мои грехове говореше той; тжкмо затова ме заболя. Но има нещо, които Владимир не знае; аз не съм толкова виновен, колкото мисли той . . . Друг имаше, много по-виновен, ала син ми не знае неговата вина . . . (Отвжн се чуват стъпки; те спират до вратата. Дукс поглежда мълчаливо натам. Никой се не обажда). Той. Пак е той.

Климент (с поглед към вратата). — Кой, брате Дуксе?

Дукс (таинствено). — Виновникът. (Отива до вратата и я отваря; показва се Черноризец с покривалото). Вляз, сине!

Черноризеца с покривалото (мудно, студено и еднообразно). — Да вляза, отче игумене. Имам да ти кажа нещо.

Дукс. — Кажы, сине.

Черноризеца с покривалото. — Зли дни, отче игумене, за христиани и духовници! Зли дни

Дукс. — Слава Богу, нищо зло не сме видели още.

Черноризеца с покривалото. — Зли дни, думам. Страшния Сжд иде. Личби сочат — личби Господни, — че иде Страшния Сжд. Ще каже Той на ония, що са отдысно Нему: „Влезте в блаженството, пригответо за — —

Дукс (пресича го, с досада). — Какви личби, какви зли дни? Що си видял?

Черноризеца с покривалото. — Царе и князе почнаха да пируват и блуд да вжршат по капища и дворци с оная, чието име е Вавилон или Великата Блудница. В Преслав е възстанал Антихрист, който приравнява вси вери, за да се изгуби пшеничното зърно в купжт от плевелни семена. Езичници почват да се борят с православни (повишава си гласа), кржв се лее за вяра, брат брата убива, небето се раздира като червена завеса от край до край, (гласа му гжрми) сам Бог — великия Бог — полудява!

Дукс (изправя се, гневно). — Ти полудяваш, злочестниче, ако си бил досега с ума си! Затвори тая обезумяла уста!

Климент (успокоява го с движение на ржката; на Черноризеца —). Ти пророк ли си?

Черноризеца с покривалото. — Развжрза Бог, брате мой, всеки свжрзан език — и устата на всеки негов раб начена да изригва пророчества. Ние сме юрөдивы Христа ради: нөземе се подиграват с нас, но на небето Бог ще избжрше сжлзите ни. (На Дукса) — Покай се ти, който породи Антихриста, — ти, когото окования ще посочи в сждния ден и ще каже: „Той беше мой баща“!

Дукс. — О, злоезичниче, ти ме не зовеш кжм разкаяние, а кжм гняв: ти ме караш да прокжлна сина си. Дано ти никога Бог не прости това!

Черноризеца с покривалото. — Не те зова кжм гняв, отче игумене, недей се сжрди! Аз дойдох, защото ти ме извика.

Дукс. — Не сжм те викал.

Черноризеца с покривалото. — Ти говореше за мене, отче игумене.

Дукс. — Кой ти каза?

Черноризеца с покривалото. — Бог ми каза, отче игумене.

Климент. — Ти виждаш ли Бога?

Черноризеца с покривалото. — Виждам го понякога, брате мой.

Климент. — В какжв образ го виждаш?

Черноризеца с покривалото. — В образ на огнен език, на горяща кжпина, на облачен стжлп, а понякога — и в образ на млада девица... (Под покривалото се чува смях. Климент и Дукс се споглеждат).

Дукс. — Защо се смееш?

Черноризеца с покривалото. — Аз се не смея, отче игумене. Сатаната в мене се смее. (Отново смях).

Климент. — Какжв сатана?

Черноризеца с покривалото. — Кроткия сатана, брате мой. Има един сатана, който все кжм зло подсторва човека. Но има и друг: той не вжрши зло. Та той се смее понякога в мене — и аз не мога да се сджржа.

Климент. — Често ли те обсебва?

Черноризеца с покривалото. — Често, брате мой... Той всички ни обсебва.

Дукс (изненадан). — Всички ли, казваш?

Черноризеца с покривалото. — Всички, отче игумене. Под различни образи, угодни за окоето и драги за сжрцето. Мене, да речем, се явява като млада девица — и аз си мисля, че виждам Бога, а то — сатаната виждам. А на цар Владимира се явява ту като самодива, която се казва Светла, ту — като разпжтна езичница, която го учи, що да прави...

Дукс. — Тжй ли? А що го учи?

Черноризеца с покривалото. — Що го учи ли, отче игумене? Учи го да изличи от стените светите образи и да отнесе на баща си царските одежди, че тя да дойде да живее с него. Защото самодива не влиза дето има кржст.

Климент. — Че нали езичницата го учи това? Защо месиш самодивата?

Черноризеца с покривалото. — То е все едно, брате мой: все сатаната говори това. Все той го учи.

Дукс — А друго що му казва?

Черноризеца с покривалото. — Казва му, че и да махне кржстовете, езичниците пак ще се наговорят срещу него, защото ги подсторва жреца Токту. А той ги подсторва затова, че царят е осквернил капището на Самодивска Поляна. Той отвалил капака на кумиржт и взел сянката на самодивата — да й я даде...

Климент (на Дукса — тихо). — Тоя инок не е ли безумен?

Дукс (горчиво). — О, не е!...

Климент. — А под какви други образи се явява сатана?

Черноризеца с покривалото. — На отца игумена —

Дукс (подскача). — Що?

Черноризеца с покривалото. — На отца игумена, рекох, се явява в образ на мжджр цар, оставил престол и отишжл в отшелие. Той си спасява душата, но мисли и за

царството си — и него спасява. Па мисли и за птиците небесни — и тях спасява. . . Защото му се иска — всичко, що има поземи, да влезе в царството небесно. . . (Чува се кикот под покривалото).

Дукс (гнявно). — Вжн, сатана!

Черноризеца с покривалото. — И аз го пжда, отче игумене, ала ме не слуша. . . (Отново кикот).

Дукс (изправен срещу него). — Тебе думам, пжклено изчадие, махни се! Вжн от килията! Скоро — ти казвам! (Черноризеца с покривалото излиза с кикот. Кжсо мжлчание).

Климент. — Какжв е тоя инок, брате Дуксе?

Дукс. — Книги преписва. За сжлудничав го смятат. Все се губи нанякжде: място не може да си намери. Беше смешник в двореца. Моя вржст е, с мене се и покржсти, моето име носи. Когато стжпих на престола, той се изстжпи пред мене и ми каза, че сме били близнаци, па си сложи корона от ржженица. Не ми се понрави още тогава: все дебнеше, подслушваше, сжгледваше. На всички приятел, а всички се боеха от него, защото им знаеше тайните. Изкусен беше, сякаш прозираше, какво става в душата на човека. Понякога дори и аз се побоявах от него. . .

Климент. — По душа добжр ли беше?

Дукс. — О, сжщински бяс! Не видя ли, каква лукава злоба се цеди от очите му? Душа и свят му беше — кржв да гледа. Излезе ли смжртна присжда, той отиваше с джелатина. Преди да се дигне големия бунт, той ми сжбощи за заговора. Заповядах да затворят заговорниците, но те сякаш пдземи потжнаха; усжмних се, да не би смешника да им е сжбощил, че някой им е издал тайната. Подозрях, че се сили да бжде и техен довереник и мой.

Климент. — Но що е чакал той?

Дукс (чемерно). — Кржв, брате Клименте, кржв! Или моя — или болярска. И — насити му се душата: проля се кржв — и много се проля. . . Потуши се бунта. Едни се покржстиха и бидоха пуснати, а други упорствуваха още: тях не пуснахме. (Мудно) — За това потушаване на бунта ме вини Владимир — и за покржстването силом. Но — страшното стана отсетне. Каза ми смешникжт една вечер, че затворените наредили заговор по цялата страна. Искали да сложат свой на престола, да изтребят рода ми и да подигнат кжрвава гонитба против християните.

Климент. — От затвора — това? Но как са могли?

Дукс. — Имали са хора, види се, между стражата. Па може и смешника да им е вжршил работа. Нищо не можах да узная. Но когато чух за пжкленият им кроеж, страшен гняв ми разклати душата — и аз викнах пред болярите: „Проклети — тия злосторници! Ни един от тях не ще по-

щадя. За пример на всички ще избия и родителите, отгледали такива синове, и чедата, родени от такава кръв!“ — Като чу това смешника, светнаха му очите. Веднага излезе. През нощта ме сжн не хвана. А на заранта дойде джелатинжт и ми каза, че изпжлнил присждата. Изтржпнах, брате Клименте. „Каква присжда“? — питам. Смешника му предал устно присжда — да се обезглавят затворниците, заедно с челедите им. Пратих да викнат смешника. Никой не можа да го намери: изчезнал кой знае кжде. . . Тоя е, брате Клименте, страшния грях, в който ме вини Владимир.

Климент. — Защо да вини тебе? Нали не е станало по присжда?

Дукс. — Болярите от враждебна страна казваха, че сжм издал присжда, но сжм криел. А когато Владимир подметна за това, моята бащинска гордост ми не даде да се оправдавам. „Нищо“, рекох, па магнах с ржка. „Нека мисли, че вината е моя“.

Климент. — Да му беше открил истината, брате Дуксе. Да му беше обяснил, че не си виновен ти. . .

Дукс. — Можех ли, брате Клименте? Син да сжди баща си — и баща пред рожден син да се оправдава: бива ли това? Защо ще му казвам, че не сжм насилвал болярите да се покржстят, ами те сами — повечето от страх — са пожелали кржщение? Нека ме смята за виновен. Бог вижда.

Климент. — Да му беше обяснил, той щеше да разбере всичко. Нямаше тогава да се допитва до люде, които — (отвжн се чува глжчка, стжпки на много хора и викове: „Царя! — Кажете, че иде царя!“)

Дукс (отваря вратата; виждат се боляри, стражи, оржженосци; чува се гласа на Владимира: „Одеждите занесете в ризницата! А вие чакайте долу!“ Пред вратата не остава никой. Влиза цар Владимир). — Навреме идеш, Владимире. Добре дошжл! (прегржщат се).

Владимир (взема благословение от Климента). — Радвам се, че намерих и тебе, отче Клименте. По важна работа идвам: добре е да чуя кротжк и мжджр глас.

Климент — Мжж по-мжджр от брата Дукса непознавам, царю. Той знае най-добре народа ни, бил е толкова години с него, водил го е. . . Що мога да кажа аз?

Дукс. — Чух думата „одежди“, сине, преди малко. А тжкмо преди да дойдеш ти, оттук излязоха болярите. Разбирам, защо си дошжл.

Владимир. — Да. Донесох царските одежди. Не ми дава сжвест — да нося премяна, която е станала образ на византийско лицемерие. Аз искам по сжвест да управлявам.

Дукс. — Баща ти не управляваше ли по сжвест, Владимире? А и той е носил тия дрехи.

Владимир. — Не сжда, татко, никого. Не сжм дошжл

и спор да вода. Одеждите дойдох да донеса: от тебе съм ги получил, тебе ги и връщам. В ризницата ги отнесоха.

Дукс. — Та мигар нямаш време и с баща си да продумаш дума? Народната сждба се решава. И мен е мил тоя народ, и аз отговарям пред Бога за него. Не си ли длъжен да довериш всичко на оногова, който радее за него не по-малко от тебе?

Владимир. — Какво има за доверяване, татко? Нали са ти казали болярите... Ти знаеш всичко.

Климент. — И аз чух, царю, от болярите, що е станало. Заедно обсъдиме, що може да се роди от преврат, какъвто си намислил. Ти желаеш мир и мисълта ти е чиста: вярвам това. Но не виждаш ли, какви хора те обикалят? Те ще намерят опора в твоите наредби, за да наситят жаждата си за власт и грабливите си желаниа.

Дукс. — Бог отжрва тоя народ от латинци и ромеи, а сега ние ще допуснем — бжлгари да го грабят, измъчват и да се гаврят с вратата му... Бива ли това?

Владимир. — Защо са тия думи, татко? (Смело и уверено). — Аз виждам светлата бжднина, що чака народа: всички ще живеят примирени, няма да има защо да се сваждат болярите, всеки ще тачи Бога — в какъвто образ го вижда сърцето му, няма да си кривим душата и да угаждаме на византийци или латинци...

Дукс. — О, слепота! Как не съм разбрал до сега, че на престола седи човек, неспособен да различи агне от влжк!... Мигар една наредба, сине, ще изтржгне злото из човешкото сърце и ще направи света честит? Може ли твоята повела да претвори грабливи властолюбци като Грода в ангели? Сляп си, сине: ти си вперил очи в далечините, а не виждаш пропастта, що е пред тебе. Паднеш ли в нея, ще паднат и ония, които вжрвят подире ти.

Климент. — Сжс сляпа обич обичаш хората, Владимире. Обичта всичко вижда другояче: огрее ли слжнцето зеленысала броня, всяка люспа изглежда изумруд. Но хората, които обичат с такава обич, страдат много...

Владимир. — Може право да мжлвите и двама. Но аз реших да управлявам по сжвест, а не по сжвети. Додето се закрилят христианите и гонят езичниците, христианни и езичници ще се мразят, а тая омраза ще пуска гранки и в двореца. Метежи, убийства, заговори, лжжа, лицемерие: това са плодовете на досегашния ред. Недей се докача, татко: аз не виня тебе. Но стария ред е дяло на христианни, чиято душа е била още езическа. Той трябва да се смени.

Дукс. — С чисто езически ред ли? Жестоки люде като Грода и Пресиана не ще ти дадат друг ум. Ти си виновен, че ги слушаш.

Владимир. — Не са ми давали ум, татко. Аз мисля сжс свой ум.

Дукс — Който няма нужда от съвети, не отива посред нощ в капища наврѣх планината...

Владимир. — И това ли са ти казали? Право е: бях в капището. Но не за съвет, а... по своя работа.

Дукс (строго). — За да се видиш с оная... блудница ли?

Владимир (изненадан). — С кого — —?

Дукс. — С оная разпѣтница, зарад чиято угода си решил да превѣрнеш цѣрквите в капища. С нея ли? (Владимир го гледа поразен).

Климент. — Не знаеш сигурно, брате Дуксе... Не говори такива думи!

Владимир (буино). — Татко, ти хулиш, без да си видял. Ти вярваш на лѣжци. Това е (запѣва се, сякаш тѣрси дума)... недостойно за тебе. (Гнявно) — Ако знаеше, кого мѣрсиш с тия думи, в земята би потѣжал от срам... (Трѣгва си; гласа му гѣрми). — Тя стои по-горе от тебе, тя е почиста от всички нас.

Климент (кротко). — Почакай, царю! Ще се разберете... Той те обича...

Владимир (на вратата). — Всичката крѣв се сѣсири в сѣрцето ми. Най-чистото за мене да окаля човек!... Обичал ме бил!... Да не беше тоя човек мой баща — —. Не, не мога, отче Клименте. Сега вече не мога (излиза).

Климент. — Защо изрече, брате Дуксе, тия думи?

Дукс. — Защо ли? А той? „Убийства, лицемерие, лѣжци“... Кого мереше с тия думи? (Подражава подигравателно). „Не се докачай, татко: не обвинявам тебе“... Та нима самите тия думи не са вече обвинение?

Климент. — Но ти не знаеш, брате Дуксе, бил ли е наистина с разпѣтница. Може ли да се говори тѣй?

Дукс. — А той знае ли, че аз имам вина в убийствата? Защо бяха тия клевети? Не, брате Клименте: аз не мога да му позволя да ме хули в очите.

Климент. — Уви! Изпуснахме най-сгодния миг! (Рязко). Никога вече няма да дойде време за спогодба. Владимир влезе кротко, миролюбиво; ти го прие бащински; всичко щеше да се уреди. Щяхме да го посѣветваме, да му посочим опасните последици. Той щеше да разбере и сам negli щеше да се вѣрне в правия пѣт. (Отчаяно) — Сега изгубихме всичко, брате Дуксе. Той си отиде оскѣрбен и нищо няма да сломи неговото упорство.

Дукс (замислен, помѣлчаво малко). — Остро почнах. Уж мислех да го вразумя, отеднаж да го откѣсна от ония, след които вѣрви... А пѣк то — стана нещо, което не трябаше да стане. Аз го прокудих. Когато реши нещо, той става тѣвѣрд. Той ще се бори сега, с голяма сила ще се бори. Ако искаме да запазим сѣздаденото, ще трябва и ние да поведем борба. Това е най-горчивото, брате Клименте: не враг с враг, а син с баща трябва да се бори!

Климент. — Не трябаше да се отива дотам. Още тука трябаше всичко да се свърши.

Дукс. — Е, що да правим сега?

Климент. — Владимир може да е още в обителта. Аз ще му кажа две-три думи на страна — дано се помирите! (Излиза).

Дукс. — Ах, това мое страховито сърце! Тъй беше и тогава, когато оня бяс, възраснал от силата на моя гняв, изби болярите. . . И сега му пак угодих. . . Той жадува кръв и неправда, той живее само за себе, той расте от моя гняв. (Зад вратата се чува бесовски смях; след малко вратата се открява и се показва Черноризеца с покривалото). Вляз! Защо стоиш там и злорадствуваеш? Какъв е тоя злобен смях? На мене ли се смееш?

Черноризеца с покривалото. — Не на тебе, отче игумене: на себе си се смее.

Дукс. — На що се радваш? Че ме измами с онова писмо ли? Че едва сега се досетих, кой го е писал ли?

Черноризеца с покривалото. — За какво писмо говориш, отче игумене?

Дукс. — Не знаеш ли? Между две истини ти вмъкна рой лъжи, за да ме подбудиш към гняв, та да обругая сина си — и сега, когато нищо не може да се поправи, ти се смееш! . . . (С бепомощен яд). — Ах, окаяниче!

Черноризеца с покривалото. — На своята слабост се смее, отче игумене. „Ето“, думам си, „отвжн се вихрят бури, болярите се наговарят да убият Владимира и Симеона, а пък аз си седя тук, далеч от светът, и нищо ме не тревожи“. Грях е това, отче игумене, защото навжн гинат хора, православни люде гинат. . .

Дукс (става). — Кой гине? Кой се готви да убива Симеона и Владимира? С какво ме плашиш ти?

Черноризеца с покривалото. — Не те плаша, отче игумене. Християни се борят с езичници за църкви и обители. На влизане в Преслав Симеона са нападнали Гродови хора и — да не са били воините на Телеца — щял е да падне мъртъв. С голяма мъка са го защитили, додето се добере до двореца.

Дукс (силно разтревожен). — Как? Нападнали Симеона? Той сега в двореца ли е? Кой ти каза това?

Черноризеца с покривалото. — Когато цар Владимир си отиваше за Преслав, сам Телец дойде със свои хора да го дири. От тях научих.

Дукс. — Телец още ли е тука?

Черноризеца с покривалото. — Не вярвам, отче игумене: бързаше. . . . Та — разказвах ти, отче игумене — да седя аз тука, молитви да чета, да се прозявам, а там да се бият хора — —

Дукс. — Стига тия нелепици! Млжкни! Виж, дали е тука болярина! (Черноризецът излиза). Искали да убият Симеона. . . ! (Ходи неспокойно по килията). Още това оставаше. Ах, не сдържа ме вече. . . Отвжн трябва да кипи. Сега, след като се е вжрнал Симеон, може да се направи вече нещо. Време е. И сам Владимир не ще упорствува. (Влиза Климент).

Климент. — Болярин Телеца видях — и той бжрзаше да догони царя. Симеон — —

Дукс. — Казаха ми преди малко.

Климент. — А за Авитохола чу ли?

Дукс. — Какво?

Климент. — Убили го.

Дукс. — Кой го убил?

Климент. — Пак Гродови хора. Подозрели го, че е издал заговора, понеже не са посочили за цар него, а Грода.

Дукс. — Ами убийците?

Климент. — Царя пратил да ги заловят, ала не могли да ги намерят. Никой от езичниците се не вестявал вече в двореца. Види се, хора сжбират — метежи да дигат. Решили били, казват хората на Телеца, да убият Владимира и Симеона.

Дукс. — Ти поржча ли на Телеца да поговори с Владимира?

Климент. — Казах му. Славянските вождове, както дума Телец, се сплотили около Петра и Ехача. Сега, след като Владимир знае за втория заговор, те вярват да отмени повелята. Аз настоях — Телец да го замоли и от наше име. . .

Дукс (Надменно). — Защо да моли? Не трябва да го молим, а да му наложим. Нима е редно — баща му да го моли за това? (Отсечено). Ако той не отмени до довечера повелята, утре сам ще отида в дворецът и ще му снема короната. След като се е вжрнал Симеон, ржцете ми са развжрзани.

Климент. — Не бива ти да правиш това, брате Дуксе: тжй отсжжда моят ум.

Дукс. — Но може ли тжй да се остави? Син ми разсипва и цжрква и джржава, той руши на цял народ подслона: може ли — ?

Климент (мудно). — Сдржж малко своя порив, брате! Студено премери! Иноческото житие е подвиг вжн от света. То е житие сжзерцателно. Откжснеш ли се от обителта, ще те налети житейската буря, сред кжрвав вжртоп ще се намериш: как ще се справиш тогава?

Дукс. — Чуй, ме, брате Клименте! Никой не познава като мене народа. Мога ли да стоя отстрана и да гледам, как го тласкат в гибел? Всеки с укор ще ми каже: „Той си пази душата, а народа гине“. И прав ще бжде този укор.

Климент. — Пази се, брате Дуксе, от кървави бури! Отдалек съветвай, но недей нагазва в опасния поток! (Заплашително). — Гибелен пламък е... (Отвън се чува глъчка; влиза един инок, а след него болярин Петър).

Инока. — Дошли са боляри, отче игумене. Искат нещо да ти кажат.

Дукс — Кои са, Петре?

Петър. — Много сме, отче Дуксе. Другите останаха отвън. Искат с отца Климента да поприказват. (Инокът и Климент излизат).

Дукс (гледа го неспокойно). — Да няма нещо, Петре? Живи ли са синовете ми?

Петър. — Живи са, отче Дуксе. Но друго има...

Дукс. — Какво?

Петър. — Повелята е разгласена.

Дукс. — Разбрах това. Ами вие не срещнахте ли Владимира? Не му ли поговорихте?

Петър. — Срещнахме го. Говорихме. Но той ни студено отвърна, че онава, що върши, било обмислено. Не дава да му се месим.

Дукс. — Хубава работа! Че нали вие сте му съветници...

Петър. — Той не щял съвети. Отмина с орженосците, а нас остави на пътя. — Но и той няма да благува, както ми се вижда...

Дукс — Защо, Петре?

Петър. — Готви се обсада на дворецът. Ако стане това, ние сме отсечени от Преслав. Симеон и Владимир ще паднат от езически меч.

Дукс (поразен). — Не думай, Петре! Кой готви обсада? Грод ли? (Петър маха утвърдително глава). Не знае ли Владимир това? Защо му не казахте?

Петър. — Иска ли да слуша? „Какво сте се подплашили?“ — дума. „Те това и чакат; плашат ви, за да напуснете двореца... И вие, страхливци, бързате да оставите царя си — сам да се бори“. Не вярва му се. „Де им са силите?“ — дума. „Кой ще тръгне с тях?“ Ние му казваме: „Ще откъснат дворецът от града, ще разграбят църквите, ще разбунтуват народът“ — а той ни дума с укор: „Додето са такива като вас — да оставят столнината, за да тичат по обители, не е чудно и цял Преслав да оплячкосат. Защо не стоите да браните двореца, като ви е мил?“

Дукс — Едно не мога да разбера: от що е недоволен Грод?

Петър. — От що ли? Чакал е — царя да превърне в капища всички църкви и да раздаде на езичниците обителските имоти. Токту се е надявал да стане пръв жрец и съветник на царя.

Дукс — Ще рече, никой вече не е с Владимира. Тъй ли?

Петър. — Комахай — никой. Той сам се отлъчи от болярите. Езичниците го винят, че бил им осквернил капището, а християните го наричат вероотстъпник. Па и той не слуша никого. „Не ме разбирате“, казва; „сжс стари умове мислите“.

Дукс. — Щом го никой не подкрепя, па и сам не рачи да се върне назад, престола не е за него. Аз размислих. Овреме трябва да се даде жезгла Симеону.

Петър. — Както речеш ти. Но щом си решил, да не губим време. Хайде да вървим!

Дукс. — Как? И аз ли — с тебе?

Петър. — Че кой друг ще свърши това? Можем ли ние цар да сваляме? Ти си му дал жезгла, ти ще му го вземеш.

Дукс. — Не е това на инок работа. Отшелника не бива да се меси в мирска работа.

Петър (буйно). — Каква ти мирска работа, отче игумене? Народа гине, вярата се руши. . . . Я си помисли! — Езичниците поржчали на свои хора да грабят и разрушават дето намерят църква или обител: народа ще побеснее. Кървав ропот се дига из града. По-рано шжпотом проклинаха, но сега хлопат щитове и зазвжнтяват мечове: на зло е! Кървава борба се готви, може дори да е почнала.

Дукс. — Тогава бързай! Сжбери болярите, кажи им да искат веднага джржавен сжвет. Предайте на Владимира — или да отмени веднага повелята и да залови злосторниците, или да сHEME короната. Инак сам ще се намеся.

Петър. — Как тжй!? „Сжбери болярите, искай джржавен сжвет!“ . . . Кой ще ме чуе? Сега е бжркотия там. . . . Кой ще ме подкрепи?

Дукс. — Има кой: Ехач, Телец, Безмер, Боян, младите. . .

Петър. — Какво ще сторим ние, пет-шест души? Младите се колебаят: и те не знаят, на чия страна ще мине силата. Борба чакат да се поведе: там ще се види, кой ще надвие.

Дукс (гнявно). — Окаяници, убийци! Те искат народната кржв да им посочи—чия страна да пригжрнат! . . . Зверове! Не, не може да се чака! (Влизат Климент и Ехач).

Ехач (угрижено). — Пратеник дойде, отче Дуксе. Викат ни в Преслав. Кржвнината наченала. Биели се за сжборната църква, която езичниците нападнали да грабят. Много били. Да бжрзаме, Петре: няма време!

Дукс. — А Владимир що прави? Защо не попречи? Кжде му са воините, стражите?

Ехач. — Как ще попречи? Двореца бил в обсада.

Дукс. — Кой обсажда? Езичниците ли?

Ехач. — Те. Плячка награбили, сума свят повлекли подире си. Стражи, воини, безделници — всичко плжзнало след тях. Грод им обещал земя и кули, ако стане цар. . . .

Дукс. — Е, накжде сега—?

Петър. — Ако чакаме, ще вземат дворецът и ще убият царят и Симеона. В града пък се бият за църквата. Тряба да се направи нещо.

Дукс. — Що да правим? Кажи, Ехаче! Кажити, брате Клименте!

Петър. — Тежка ржка трябва. Потребен е човек, почитан от народа: щом се намеси, да спре борбата. Мощна десница иска това време: да наложи, да спре, да пресече.

Ехач. — Право е. Тряба тежка ржка. Тряба — ржката на цар Михаила.

Петър. — Това думам и аз. Като те видят, отче игумене, че си напуснал обителта за спасение народно, всички езици ще млъкнат, всички ржце ще изпуснат оржжието. Никой не ще држне да ти направи на две думата.

Ехач. — Така е. И защо се бавим, когато там се лее кръв? Кой ще чака нас? Стани, отче Дуксе! Да вжрвим!

Дукс (става неохотно; към Климента). — Що да правя, отче Клименте?

Климент. — Тежък час е, брате Дуксе. Но—друг, освен тебе, няма. (Решително). Вжрви в Преслав!

Дукс (изправя се, с тържествен глас). — Боляри! Сбберете своите хора и ги поведете! Известете в Преслав, че моята бащинска благословия пада върху Симеона: той ще царува занаяпред. Речете на народът: „Иде цар Михаил да постави сина си Симеона. Които са недоволни, да кажат, кого избират“.

Петър. — О, велика Божия милост! Ти няма да оставиш да погине тоя народ.

Ехач. — Знаех аз, че сърцето му не ще изтърпи, като чуе, че се бжлгари с бжлгари бият. . . . (Излизат с Петра).

Дукс (полуотворил вратата). — Брате Стефаните! Кажиде оседлаят два коня, па донеси одеждите.

Глас (отвжн). — Кои одежди, отче игумене?

Дукс. — Царските. В трапезницата ги донеси. (На Климента). Да благослови Бог, брате, начинанието на нашите ржце.

Климент. — Амин. (Дукс излиза. Климент отива в кжтжт и се безжлвно моли с дигнати ржце. Вратата се открехва; показва се Черноризеца с покривалото, но вижда Климента и бжрзо затваря вратата. Климент се прекръства и навежда очи надолу, свжршил молитвата. Влиза Дукс в царска премяна, с меч, корона и жезл. Бие тържествено камбана. След игумена вжрвят седмина иноци, а зад тях—Черноризеца с покривалото).

Дукс (тържествено и с джлбочина—на Климента, като коленичи пред него и скръства ржце). — Благослови, владико, царя Михаила. (Иноците сжщо коленичат; Черноризеца с покривалото излиза).

Климент (благославя). — Благословение Господне на тебе, царю Михаиле, всегда, ныне и присно и во веки веков.

(Додето иноците пеят трижд „амин“,
завесата пада).

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ.

Първа сцена.

Чертог в Преславския дворец. На западната стена — изжртенa мозаика; едва личи полукръгла орнаментна рамка, която е затваряла стенопис. По стените оржжия, кожи, еленски глави, рогове. Отляво и отдясно — проходища със стълпове, словени чрез полукръгли арки. В джното — два високи стола. По чертога — големи триножни столове, губери, зверски кожи. Източно великолепие. Когато се дига завесата, отвжн биат лудо камбани; с развоя на действието звжнжт утихва; само се дочува глух ропот на тжлпа, неравен звжнтеж на оржжия, стжпки на тичащи хора. Глжчката ту нараства, ту ослабва. В джното на чертога седят близу един до друг Светла и Владимир. Светла е в самодивска премяна, с венец на глава. Владимир е в болярски дрехи, наметнат с багрена мантия.

Владимир. — Около нас вече се стяга желязната верига, Светло. Но бедата ми донесе това добро, че опознах Симеона и го обикнах още повече. Той брани двореца с нечутна смелост и хитрина, на която би завидял не един византийски стратег.

Светла (морно). — Потребно ли беше всичко това? Защо беше тая лишна повеля, която внесе толкова смут?

Владимир. — Ех, Светло! За людско добро уж Аз мислех, че им се кжса от вяра сжрцето, а то имало само кумир, хоро пред кумиржт и звжн на сребро

Светла. — Толкова кржв се напрасно проля Вжрху тебе падат греховете на всички злосторници, намерили случай да си утолят днес жаждата за кржв.

Владимир. — Та аз ли сжм виновен?

Светла. Ти им развжрза ржцете. Между мене и тебе стои високата цжрковна стена, по която образите не личат вече от кржв. Мога ли аз да изтрая при тия бесни викове на люде, що се убиват за вяра! Ти ме доведе от росните ливади, за да ме заключиш между кжрвави зидове

Владимир. — Що да правя? Всички се изстжпиха срещу мене, нито един ме не подкрепи. Аз трябаше да се боря със всички. А какво ми се привиждаше по-рано! Небесно царство — тук, нжземи, царство на мир и сговор. Затова те доведох, Светло.

Светла. — А то не биде. (Става и отива кжм дясно). Остави престола, Владимире: не е за тебе царуване. Друг нека ги мирй, друг нека ги води.

Владимир.—Не, Светло: до край. Сега вече не искам да се ломя. Жестоко е — не да го каже човек, а дори да го помисли — но така е: тия, които мрат сега в борба за икона и кумир, не са хора от онова царство, що искам аз да бжде мое царство. Те ще погинат, за да се яват ония, които виждат Бога свржх образите: тях чакам аз.

Светла.—Като дете си, Владимире. Де е оня, който вижда като тебе бждното и се опира на него? (Отляво влиза Симеон, по-млад от Владимира, с кжса черна брада, снажен и напет, леко вжоржжен. Светла се изгубва).

Владимир.—Що е, Симеоне? Подкрепа иде ли? Държат ли се?

Симеон.—Кои? (С лека усмивка). Ония отвжн се държат. . . . Но нашите намаляват. Силата отпада, няма кой да ги смени по бойниците.

Владимир.—Що да правим тогава? Да дойда ли и аз?

Симеон.—Какво — ако дойдеш! . . . С едного се не свжршва. (Променя тона). Друго има. Вестник се явил от страна на Петра, Ехача и Безмера при южната кула. Искал да преговаря за подкрепа. . . .

Владимир. Тжй ли? Ще пратят ли хора? Да идем тогава при него! (Запжтва се наляво).

Симеон (спира го).—Ходих. Ще пратят, но — . . . да се отмени повелята.

Владимир.—Не ща им подкрепата, ако смятат да ми налагат.

Симеон. — Смятат. Смели изглеждат — поне на думи. Тежки думи казали на пратеника.

Владимир.—Какви думи?

Симеон.—Прави думи донякжде . . . На вероотстжпник не искали да пращат подкрепа. . . .

Владимир (буйно).—Тжй ли? Как смее болярин да се откаже да защити своя цар? На вероотстжпник — —? Аз не сжм вероотстжпник. Но и да бях дори, те са длжжни да ми пратят своите хора, щом ги поискам. И ти намираш прави техните думи?

Симеон (успокоява го).—Без буря, брате мой, без гняв! Аз казах — донякжде. . . . Студено погледни. Те думат, че са служили на цар Владимира, додето е тачел вярата и е носел одежди, благословени от православен духовник. А сега, когато сам той — —

Владимир. — Е, та прави ли са тия думи?

Симеон. — Донякжде. Ние трябва да чуем болярите, ако искаме и те да ни слушат.

Владимир.—Но те са страхливци—и Петжр и Ехач. Те се боят да излезат срещу Грода—затова предлагат подобно условие. (Отляво влиза страж).

Симеон.—Що има, момко?

Стража. — Силен напор пред източната стена, княже. Неколцина нахълтаха: едва ги откъснаха от стената удари на копия отгоре. Наши паднаха, пронизани от стрели. Гмежта расте: идат откъм църквата.

Симеон. — Врещай се бързо! Ида. (Стражът излиза). Няма време. Виж, какво ще правиш, брате, само — по-скоро! След миг или два ще ни изведат из вратите оковани и позорно ще ни отрежат главите, които не са мислили на време. (Излиза отляво. Явява се Светла).

Владимир. — Кой ще ме научи, що да правя? Нещо просто трябва да се направи, но да се направи веднага.

Светла. — Изправи се пред тях и им кажи, Владимире! Кажи им, че са обирници, че не са заслужавали това, що направи за тях. Порицай ги, па остави брата си да управлява!

Владимир. — Позорно бягство би било това; тжкмо сега да снема короната — не, не може това! А пред тях да излезе — би било за мене унизително. Ала все пак . . . (Отляво влизат двама стражи; след тях върви Токту. Светла изчезва).

Страж. — Пратеник влезе, светъл царю, да преговаря. С нас иде.

Владимир (изглежда Токту; на стражите). — Кой го е пуснал? По чия наредба?

Страж. — Княз Симеон повели да го пуснем.

Другия страж (шхпне на Владимира). — Княз Симеон го пусна, за да си починат нашите, додето вървят преговорите. Момците са изнурени, намаляваме, ранени има доста . . .

Владимир (на стражите). — Стойте на страна! (Стражите отстъпват. Токту излиза напред и се запътва към левия стол с намерение да седне. Владимир го измерва презрително с очи и слага тежко ръката си на гърба на стола). Говори накжсо! Време няма.

Токту. — Аз не ида като слуга, та да ме нахоква който си ще. Дълги неща се не изричат накжсо.

Владимир — Върви си тогава! Никой не те е викал.

Токту (дига си главата и го изглежда). — Аз не съм вече оня, що гладува по планините и се крие като звяр из хралупите. Аз съм сега гласа на ония, които държат в ръцете си двореца.

Владимир. — Много ми трябва да знам, кой си! . . . Що искат ония там?

Токту. — Цар Владимир и княз Симеон да се предадат в ръцете на Грода, ако искат — животът им да бъде пощаден. Да се пуснат затворените стражи, които царят е подозрял в измена, както и заловените под Жидови Камъни. Това е. Друго няма.

Владимир (приближава до него; мудро — право в лицето му). — Върни се при своите. Кажи им, че това не може.

Токту (нехайно). — Добре. Те ще насилят и след малко на престола ще седи Грод. (Тржгва си; тежко —). Аз си отивам, но тежко и горко вам!

Владимир (приближава). — Кого плашиш? Помни, че си на две стъпки от тъмницата!

Токту. — Пратеник се не затваря. За такова вероломство и хората и боговете ще те накажат.

Владимир. — Ти ли говориш за богове? Та ти не вярваш в тях: защо си кривиш душата?

Токту. — Ти не знаеш, кой вярва и кой — не.

Владимир (тихо). — Не си ли се гаврил ти с мене пред боярците, че виждам призраци и бжлнувам? Но — ако смяташ за луд мене, не си ли луд и ти, защото през нощта и ти видя самодивите, и ти видя Светла, която извика с магия?

Токту (забжркан). — Аз ли? — (уклончиво) — Да. Оная нощ —

Владимир. — Не видя ли тогава самодивите?

Токту. — Да . . . Видях . . . Тогава ги видях, но . . .

Владимир. — А Светла? Нея не видя ли? —

Токту. — Тогава . . . аз гледах кжм поляната . . . Но — ти каза . . . че си я видял . . .

Владимир. — А ти? Не ми ли каза, че си я видял? Защо мжлчиш, измамниче? Кажи: не ми ли каза, че си я видял? (Явява се вдясно Светла, мудро пристжпваща). Виждаш ли я сега? (Токту се озжрта безпомощно). Разбрах! . . . Всичко разбрах! (Гнявно) — Ти си ме мамил — а аз сжм вярвал, че на твоите магии длжжа нейната поява! О, гнжсен користолобче! Ти не си можел дори да я видиш, защото имаш само плжтски очи . . .

Токту (гузно). — Не сжм те мамил . . . Но — сега сжм дошжл за друго: било каквото било. Чакам последната ти дума. (Отдалечава се кжм ляво; подига гласа си). — А кой е мржсен користолобец, ще разбереш скоро — когато Грод ми позволи да ти одера кожата . . .

Владимир. — Стражи! (Стражите влизат). — Тогова — в тъмницата!

Токту. — Знай, че те ще запалят двореца! След малко ще бждат тук, в сжщия чертог, и други глас ще гжрми тогава . . .

Владимир. — Пjврага с тия заплахи! Водете го! Какво чакате? (Стражите отвеждат Токту; отдясно дохожда Светла).

Светла. — Не се ли боиш, Владимире, че реши сждбата си, като го затвори? Те може да нахлуят. Безумни са: никого не ще оставят жив . . .

Владимир. — Нямаше друг изход. Мигар да предам брата си? Мене те и тжй ще убият — и да се предам, и да им се противя. Но той поне ще смогне да се отжрве:

има подземен ход . . . (Отвжн тжтнежа на тжлпата расте; наблизу се дочуват звжнтещи копия; нещо тежко пада, шума затихва, сетне се подема пак). Ето ги — бият се от-ново: разбрали са. Сетния напор иде — и след това ще ме изправят на кжрвав сжд . . . (Стжпки на много хора се чуват отляво. Влиза Симеон; от челото му тече кржв. Светла изчезва). Кржв! (Затичва се кжм Симеона). Ранен ли си, брате?

Симеон (пипа си челото и поглежда ржката си). — Нищо. Стрела ме е драснала. Леко е. Но . . . що си направил ти с Токту?

Владимир. — Мигар да му позволя да се гаври с нас? Той е пратен да преговаря, а не — да ругае.

Симеон. — Исакаха да се предадем ли? И тжй смжрт, и инак. — По-добре — да се браним. Но аз мислех —

Владимир — Разбрах. — Мислеше да спечелиш време. Но — той е виновен . . . Е, ами сега? — Може и да ни не убият, ако се предадем, но ще трябва да признаем Грода и да се скрием пдземеи. А тук — произвол, езически ред, кжрвава гонитба по християни . . . И пржв баща ни ще пострада. Мога ли да допусна това? Да стана убиец на баща си, за да отжрва своя живот . . . (Шума прелива отвжн на вжлни в двореца; чуват се викове: „Да излезе! Да излезе!“ Владимир и Симеон се вслушват). Кого зоват те? Мене ли?

Симеон. Кого друго — ? Ще ти искат смятка, че не пускаш Токту.

Владимир. — Ще им дам. А — напрат ли по-силно, ти бягай през подземния ход. У джелатина са ключовете. (Тржгва кжм лявото проходище).

Симеон (спира го). — Кжде, брате? Ти безумен ли си? Що е стрела — по тебе ще полети.

Владимир. — Броня ще облека, шлем ще туря, щит ще нарамя . . . Остави ме! Те напират. След малко ще се озоват отсам стените, ще разбият вратата и ще влезат. Тряба да се свжрши: Тряба да се запази стария ни баща от смжрт и короната — от поругание.

Симеон (полуусмихнат). — Ти мислиш да им говориш ли? Че аз не им ли говорих? Кой от тях има разум да помисли и уши—да те чуе?

Владимир. — Не мисля да ги предумвам, Симеоне: само време да се спечели. А ти мини веднага с Мануто по подземния ход. Отвжн ще се ставите с хората на Петра, които обикалят край пжтя за Тича. Иди с тях в обителта, при баща ни.

Симеон. — Защо това? Аз дете ли сжм? Стой си тука! Те ще те убият, щом се покажеш. Аз не мога да допусна да умреш зарад мене: това е лудост.

Владимир. — А може ли да се допусне — да вземат

властта и да избият християните? Няма време: аз отивам. Върви долу, при джелатина! (Отляво влизат стражи. Симеон заговорва тихо с едного. Друг приближава към Владимира).

Стража. Един инок, светъл царю —

Владимир. — Инок ли? Де е той? Кой го е пуснал?

Стража. — Не знам . . . При вътрешната стража е. (Симеон и другите стражи излизат отляво).

Владимир (строго). — Как тжй? Може ли да стигне дотам, без да го забележи някой?

Стража (плахо). — Не знам, светъл царю. Цяла дружина черноризци се трупа отвън. Напират да влезат . . .

Владимир. — Тжй ли? Колцина са?

Стража. — Стотина души.

Владимир — Нима?

Стража. — Откъм съборната църква прииждат, — дето се бие народа . . . Намесили се воините на Бояна и Телеца, но не могли да ги разтърват. Много иноци идват с разкървавени лица, ударени с копие, чук или секира . . . Бранили са църквата, види се . . . Реват пред вратите, напират да влезат, проклинат . . .

Владимир. — Отде е тоя инок?

Стража. — Дрипав, окжсан . . . От някое балканско отшелие ще да е. Покривало носи.

Владимир. — Отде се вести при вас?

Стража. — Сякаш изпод плочите излезе . . . И долу не са го видели: питахме.

Владимир. — Да не е минал през подземиеето?

Стража. — Не е за вяра, светъл царю. Джелатина не дава никому ключовете.

Владимир. — Да дойде. (Стража се извръща, дига копието си и го спуща пак. Дохождат двама стражи; с тях върви Черноризеца с покривалото. Стражите се отдалечават зад стълповете. Черноризеца се доближава мудно към царя; в ръката му има джлжг железен кржст — с остри шипове на трите горни края, а на долния — с медна ябълка). — Кой си ти, отче?

Черноризеца с покривалото. — Ти не си поискал още благословия, чедо . . .

Владимир (гржмко). — Кой си ти? Бжрзо отговаряй

Черноризеца с покривалото. — Инок се не пита за името му.

Владимир. — Тук всеки си казва името. Кой си?

Черноризеца с покривалото. — Аз съм Божи човек, сине.

Владимир. — Всички сме Божи люде. Никого не е създал сатана.

Черноризеца с покривалото. — Аз съм черноризец Дукс.

Владимир. — Отде си?

Черноризеца с покривалото. — От Дуксовата обител, чедо.

Владимир. — Да не си от иноците на отца Дукса, който в света се наричаше цар Михаил?

Черноризеца с покривалото. — От неговите сжм, чедо.

Владимир. — Как дойде в двореца?

Черноризеца с покривалото. — Пратен бях да укротя ония, що се бият за сжборната църква. С това спасително оръжие . . . (дига нагоре кръста).

Владимир. — Кой те прати? Игумена ли?

Черноризеца с покривалото. — Бог, сине, сам Бог ме прати.

Владимир — Е, усмири ли ги?

Черноризеца с покривалото. — Уви, сине! Не е ударил още часа . . .

Владимир (приближава досам него, рязко). — Как влезе ти в двореца?

Черноризеца с покривалото (невжзмутимо). — Дух Свети ми се яви, чедо, вжв вид на облак, дигна ме и ме пренесе тук.

Владимир. — Не ми миришеш на чудотворец . . . Защо си дошъл при мене?

Черноризеца с покривалото. — Бог ми повели да ти кажа, сине, че е благодарен от тебе, защото като истински помазаник Божи си преградил козните бесовски и си въздал Божието Богу, а кесаровото — кесару. Повели ми още да ти кажа, че си дал пример на вси царе земни, като си поругал нечестивия кумир в капището на Самодивска Поляна . . .

Владимир (пресича го с движение на китката нагоре). — Ти знаеш твърде много, отче . . . Кажй направо, що искаш! По-скоро, че няма време!

Черноризеца с покривалото. — Откри ми Господ, чедо, че на твоята праведна десница е възложил да въздаде на оня черноризец — а по-право фарисей —, който е поругал небесната пратеница, самодива Светла, и който —

Владимир (изненадан). — Що? Що каза ти?

Черноризеца с покривалото. — Самодива Светла, и който оставя по боярски подстрекателства своята обител, за да —

Владимир. — Стой! Млжкни! Отде знаеш всичко това? Кой си ти?

Черноризеца с покривалото. — Пратеник Божи сжм, чедо. Бог ми каза . . .

Владимир. — Какжв черноризец спомена? За кого е дума?

Черноризеца с покривалото. — За игумен Дукса, чедо, който оставя иноческото безмжлно житие, за да води тжлпи против Божия помазаник.

Владимир. — Против мене ли? Ти не си с ума си, отче! . . .

Черноризеца с покривалото. — Божии език не мжлви лжжа, сине. Бог самин ми откри, че тоя недостоен иннок облякжл царски дрехи, благословени от лицемерна ржка на византийски патриарх, и тржгнал кжм столнината, за да сваля богопомазаният и сам да седне на престола.

Владимир. — Истина ли е това?

Черноризеца с покривалото. — Не чува ли богопомазания, че рева на тжлпата утихва? Те всички вжрвят безмжлно подир него; той ги води насам.

Владимир (вслушва се). — Да, стихнали са. (Размисля). Може и тжй да е. (Маха на стража, който приближава; отвежда го напред и му шжпне). Ще се измжкнеш веднага от двореца. Ще срещнеш баща ми. Ще му разправиш, колцина са езичниците, колко са разлютени и безмилостни. Да се вжрне. Веднага да се вжрне: ще го убият. Отдавна дирят случай, но се боят от народния гняв. Да се вжрне веднага. Бжржай! (Стражжт излиза).

Черноризеца с покривалото. — Люта орис виси над земята православна: баща против син вжзстава.

Владимир. — Е, та кой да накаже игумена, че оставя обителта, за да урежда мирски работи? Аз ли?

Черноризеца с покривалото. — Бог повели, чедо, ти да посочиш ржката.

Владимир. — Ами ако избира тебе?

Черноризеца с покривалото. — Що да сторя? Тежка е такава поржка, чедо, но не ще држзна да отхвжрля твоята заповед.

Владимир. — Падна ли в примката, злодеецо? Тия думи чаках аз! А тебе кой да накаже, че си оставил обителта, за да убиваш? Хей, стражи! (Приближават двамата стражи). И тогава — в тжмницата!

Черноризеца с покривалото. — Пази се от Божията мжст, чедо! Тежка е ржката Господня! Пак ще се видим с тебе . . .

Владимир. — И ти ли ме плашиш? В тжмницата! В най-тясната килия — на джното! (Стражите извеждат Черноризеца с покривалото; явява се Светла).

Светла. — И него ли —? Ти препжлни тжмницата с хора, Владимире. А доскоро бленуваше за мир, сговор, кратка работа . . .

Владимир (потресен). — Чудовища! Зловонни души, пуснали корен в пжкжла! . . . Потрес ме хваща, като видя такива . . . Наистина, доднес сжм бил сляп. (С вжздишка).

А какво мислех до преди малко! . . . Какъв гиздав рай ми се привиждаше: рай на обичта, кротостта, рай на доброчестината . . .

Светла. — Ами сега? Иде черноризец Дукс. Баща ти се изправя пред тебе, Владимире: какво ще правиш?

Владимир. — Баща ми ли? Не, той ще се вжрне. Той не знае, че под двореца стоят толкова езичници, затова се е запжтил.

Светла. — А тия долу? Ако напрат колкото им сила джржи?

Владимир. — Те позамлжкнаха нещо. Негли се сжвещават, а негли са се разколебали. Та и Симеон се не весте вече . . . От толкова време го чакам. Дали е минал по подземния ход, дали е при воините? (Пристжпва кжм ляво и маха с ржка; дохожда страж). — Де е княз Симеон?

Стража. — Той взе от джелатина ключовете, а сетне се изгуби кжм източната кула сжс защитниците.

Владимир. — Ако стане нещо, веднага да ми се каже. (Стражът излиза). — Не ме сджржа. Нещо неизбежно иде, Светло. Ах, дано стане по-скоро! Стига вече —! (Разхожда се по чертога; след кжсо мжлчание). — Ще вжрвя напред, докато ми джржат сили. Не ми трябват спасители, които ще ми присаждат своята остаряла мждрост. (Отвжн се разнасят неразбрани викове, нарастват, отдалечават се и заглжхват). Нещо грохотно иде — насам ли иде, или си вече отива? (Студено). — Уморих се. Нека дойдат силите, на които е мила гибелта ми. Аз чакам.

Светла (сияе). — Сега те обичам, Владимире! (Гледа го в унес). — Светли духове се излжчват от мощта на твоята воля — и край тебе се сипят дивни сладкозвучия. Ти пееш пред бурята и сам не чуваш песента си. (Вслушва се). — Аз чувам песни на моми, които се вржцат отнякжде. Не чуваш ли нищо, Владимире?

Владимир. — Не. Нищо не чувам. Оглушах в тая буря. Светло, ти ще останеш ли докрай с мене?

Светла. — Ще остана, защото приближава сждбоносния час. Искам да видя душата ти, когато разпери криле, за да се отжрси от мжките. . . .

Владимир. — Какво вещаеш ти? Какви са тия кобни думи?

Светла (тревожно, сжс широко разтворени очи). — Иде нещо насам, Владимире: нещо невидимо приближава . . . Някаква разгневена душа — душа на тжлпа, негли на цял народ — иде и тжрси някого . . . — тебе тжрси! . . .

Владимир. — Недей говори такива думи, Светло! Не бива да се говорят такива думи. . . .

Светла. — Мигар се боиш, Владимире?

Владимир. — Не зная. Тжмнило пада пред очите ми,

като слушам такива думи. . . . Да не говорим за това. Аз трябва да излеза, да видя, що се върши там. . . . Настъпва час за дяло. Ще дойдеш ли?

Светла. — Ще дойда. (Излизат отдясно. Отляво се чува шум на много хора, звънтяж на счепени оръжия и викове: „Убит е!“, „Кажете на царя, че брат му повали Грода!“, „Да живее княз Симеон!“, „Бягат! Бягат! Захвърлят оръжие и бягат!“ — Влизат четирима стражи).

Първия страж (още отвжн). — Победа, светъл царю Победа! Грод — — (като вижда празния чертог). О, царя не бил тук. . . . Вървете към южната кула: там ще да е! (Тримата стражи излизат отдясно. Отляво иде Симеон, забързан).

Симеон. — Свърши се! Слава Богу, свърши се найсетне! (Като оглежда чертога). — Де е брат ми?

Стража. — Към южната кула ще да е отишъл. Пратих да му съобщат за победата.

Симеон. — До един ще се пръснат. Щом разбраха, че Грод е мъртъв, ще се изпокроят. Страх ги е: когото заловим, ще бъде наказан за измена. Да вървим — дано пресечем пътя на тия, които са останали! (Излиза отдясно със стража. Отляво влизат Ехач, Петър, Телец, Безмер, Боян и трима оръженосци. Отвжн се носи шум на прииждаща тълпа и безреда глъчка; отделни гласове се издигат за малко над общия тънтяж. Един глас ясно се отделя от другите и глъчката затихва. Гласа говори мощно и отсечено: „ . . . Не може вероотстъпник да царува над православна земя. Нека отговаря пред Бога за кръвта, що се проля обилно днес! Нека отговаря за поруганието на светите олтари, за светотатствата и коншунствата на своите съветници, за толкова кръв и сълзи, що се смесиха по негова вина!“).

Ехач. — До един се сепнаха, щом чува, че иде. Отстъпиха изплашени, сякаш ги попари врял дъжд. . . .

Петър. — Не казвах ли аз? Кого ще чуе народът, ако не — него?

Боян. — Истина, Петре. Така и стана. Веднага спря борбата. Грабителите захвърлиха и плячка и оръжие. Но няма да им се размине. Що се кръв проля, колко миряни и духовници останаха — кой без ръка, кой без око, кой с пребити кости! . . . А колцина паднаха на място! . . .

Телец. — Но де е царя?

Ехач. — Тук бил, казаха.

Петър. — След малко стареца ще дойде. Що да правим?

Безмер. — Ето, чак тук се чува! Той им говори нещо. Разпалил се е. Сега вече нищо не може да го спре: буен е като момък. Да кажем овреме на царя — да не би да се случи нещо. . . .

Боян. — Истина, боляри. Кипнал е стареца. Па и Владимир е буйна кржв. Кротко му говорете: дано се помирят!

Ехач. — Да му се каже, че баща му иска да отстџпи короната на брата си. Тогава ще го срещне като син, а не като враг.

Петжр. — „Да му се каже“, — „да му се каже“. . . . Но кой да му каже? Казват ли се такива думи? Той ни смята за врагове. Ще се разгневи.

Безмер. — Ти му кажи! Кротко му разправи. . . .

Петжр. — Как ще му кажа? Той ме вини в непокорство, понеже му не пратих подкрепа. Ще пламне, ще ме изгони. . . .

Телец. — Е, кой друг да му каже? Ехаче, кажи му ти!

Ехач. — Намерихте ме. . . . Нали му казах, че не ми е цар, додето не отмени повелята? Да му каже някой от вас. (Отляво влиза страж).

Стража. — Де е царя?

Петжр. — Защо ти е?

Стража. — Тжлпа черноризци се трупа пред вратите и напират да влезе. Реват, заплашват, проклинат. . . . (Отвжн се чува нарастваща глжчка). Ето ги — викат царя. Ще разбият вратите. (Отдясно влиза Владимир с двама стражи).

Владимир (на болярите — студено). — Що има? (Болярите се споглеждат; никой се не решава да заговори. Стражите и оржженосците се отдалечават кжм входа). Кажете де! Уста нямате ли?

Петжр. — Идем да ти изявим волята на отца Дукса. . . .

Владимир. — С поржки от него ли идете? Що има?

Петжр. — Неговата воля е. . . . короната да се даде Симеону. Като видя, че народния вилнеж клони кжм злополука, игумена реши сам да излезе между народжт и сега. . . . След малко може би — —

Владимир. — Ще бжде тук ли?

Телец. — Да. Видяхме го на площадта; народжт увещаваше.

Владимир. — И аз го чух от кулата, с какви ругания го увещаваше. . . .

Боян. — Разпалил се е, види се. . . . Но той — за народно добро — —

Владимир. — Излиза, че — или в Преслав има двама царе, или един от нас не е цар. Може ли двама царе — ?

Петжр. — Не знам.

Владимир. — Кажете де! Може ли — двама царе?

Боян. — Не може.

Владимир. — Тогава кой е цар? Аз ли — или баща ми? Кого признавате вие?

Ехач. — Не знам. Додето се не отмени оная повеля — —

Петжр. — И аз не знам. Но ми се струва, че — щом човек отстџпи от вярата — —

Владимир (строго). — Оставете тия подмятания! Направо кажете: кого признавате?

Боян. — Додето не си напуснал престола, ти си ни цар. (Отляво — говор между стражите; един от тях приближава).

Стража. — Черноризците напират да влезат, светъл царю. Що да правим? (Отвжн достигат — сред ропотжт и глжчката — викове: „Да излезе вероотстжпника!“, „Да излезе народният убиец!“)

Владимир. — Добре ли чувам? Мене ли наричат вероотстжпник и народен убиец?

Петжр. — Аз не дочувам яко. . . . Що викат те?

Боян. — Ще стихнат, ще стихнат. . . . Нищо няма. Сега са още гневни поради станалото.

Стража. — Да ги разгоним ли, светъл царю?

Владимир. — Почакай! (На болярите) — Кажете на всички да се сжберат в престолния чертог, па пуснете черноризците. Аз ще дойда, да видим, чия воля ще слушаме. (Болярите си шушнат недоволно, като излизат мудно отляво. Оттам влизат Климент и Симеон. Сгражите и оржженосците излизат след болярите).

Климент. — В такова тревожно време спасява само трезвото деяние и душевния мир, Симеоне. За тебе целия дворец говори с прехлас. Ти си спасил братовия си живот, отжрвал си народжт от зинала бездна. Дано Бог те всякога закриля.

Владимир (приближава, с почит). — Благослови, отче.

Климент (благославя, сетне — тихо). — В тежко време дойдох при тебе, царю.

Владимир. — Слава Богу, всичко мина, отче Клименте. Но днес беше наистина тежко — тежко като никога. . . .

Климент. — Скоро всичко лошо ще се изцеди сжвсем, ти ще си вжзджхнеш с леко сжрце. . . . Тежко е за човек като тебе да царува. Ето защо и аз мисля, че е по-добре да стовариш другиму грижата. . . .

Владимир. — И ти ли мислиш като баща ми?

Климент. — Доброто гледам, царю; и твоето и народното. Затова ми се струва, че ще бжде по-леко за тебе — да се откажеш сам от короната — и то преди да е дошл стареца.

Владимир. — Защо това — ?

Климент. — Грижи големи ще имаш и пред боляри, и пред народ, и пред духовници, ако дойде ред да отговаряш за повелята. Па и пред баща ти ще ти е тежко: стар е, недржжен е вече, не си мери всякога думите. . . . А тжй ще се пресече всяка лишна разпря. Душата си ще запазиш кротка, ще си отджхнеш. Но — както знаеш ти. . . .

Владимир. — Готов ли си за престол, Симеоне?

Симеон. — Що да кажа, брате? Подвиг е — народ кџм бран да водиш, но дважди по-голям е — да го водиш кџм мир. Защо питате мене? Отмени, брате, повелаята, па царувай. От сџрце ще ти помагам. Но недей води народа по вџрли пџтеки: не са за него. Тоя стрџмен пџт, що кџрши навџзбог — колцина ще трџгнат по него? Няма всеки нозе за такива друмове. Решавайте вие: каквото решите, ще го приема.

Владимир. — Идете тогава в престолния чертог. Кажете на болярите, че цар Владимир — — (отляво се чува глџчка и тропот на много хора. И тримата се вслушват. Чуват се викове: „Да живее цар Михаил!“ Глџчката расте). — Не. Сега е кџсно. Нищо им не казвайте. Те не ще ви чуят. Друг има вече там. . . . При него идете.

Симеон. — И ти ще дойдеш, нали? (Владимир им сочи досадно с рџка да вџрват. Те излизат в недоумение отляво. Отдясно се явява Светла).

Светла (забџрзано). — Хайде, Владимире! Дойде часа. След малко ще бџде кџсно.

Владимир. — Кџде ме викаш?

Светла (тревожно). — Той е тук. Но не знам, кџде: негли в престолния чертог, негли в подземните проходища, негли в тџмницата. . . . Усещам го: той дири ђипом някого. . . . Тебе дири, Владимире! Бџрзай с мене!

Владимир — За кого мџлвиш? За баща ми ли?

Светла. — Не му знам името. Не го знам, кой е. Но той е тук. Рџката му е суха, костелива, ноктестата. . . . Прџстите стискат яко желязното острило. . . .

Владимир. — Пак ли проџоби вестиш? Стига, Светло! И тџй ми притџмнява. . . . (Мџлчи за малко). Никога не е имало в Преслав толкова мрачина. Може пџк в мене да се мрџква. . . . Мигар ме напуща моята смелост? Страх ме е да призная, Светло: аз се боя. . . . Ледни морници пџлзят по мене: за прџв пџт през живота ми. . . .

Светла. — Хайде, Владимире! Да бягаме от тая чемерна мрачина! — Ето я: сухата рџка се плџзга в тџмното и стиска желязното острило. . . . Да бягаме! (Трџгва вдясно и тегли Владимира). Хайде, няма време!

Владимир (кротко я спира с рџка). — Знаеш ли, що става сега там? (сочи кџм ляво). Баща ми коронясва Симеона, без дори да ме попита, сџгласен ли сџм. . . . Аз сџм непотребен, лишен, вреден дори. . . . До какџв позор доживях! . . . (Дочуват се гласове: „Да живее цар Симеон!“ Иноци пеят след това три пџти „Многая лета“. Сетне всичко утихва). Кому трябам тук? Никому. Да вџрвим, Светло! (Трџгват кџм дясното проходище. Отляво иде Черноризец Дукс в игуменски дрехи; с него са Боян, Ехач и Петџр).

Дукс (разгорещен, строго). — Кџде е виновника за

днешното кръвопролитие? Къде се крие оня, който беше някога мой син? (Владимир се мудно връща и застава срещу него; Светла изчезва). Къде бяга недостойния брат на цар Симеона? (Гледа сина си с гневен пламък в очите).

Вл димир (студено). — Подир кого реве твоя гняв? Тук няма ни брат, ни син. Човек има. Ако ме виниш в нещо, човешки ме съди: без гняв и без жажда за мжст.

Дукс (извжрнал строго глава назад, сочи сина си). — Стражи! Окръжете тоя човек! Той искаше да избяга. (Четирима стражи застават пред дясното проходище и четирима — пред лявото).

Владимир. — От ярост си пиан: спри за малко езика си! Защо да бягам? Нима се от вашия съд боя? Бог ще ме съди. Вашите очи са слепи. В душата ви крещи гнева: настъпете му езика, па тогава съдете!

Дукс. — Защо споенаваш името на Бога, Когото си поругал? (Сочи стените). — Къде са светите образи по тия стени?

Владимир. — Ако ги няма в сжрцето, суетно е да ги дирим по стените.

Дукс. — Който изтрива светият образ от стената, той го е изтрил и от сжрцето си.

Владимир (вжзмутен). — Стига лъжи пред Бога! Стига лицемерие! Вам са мили образите, защото знаете само изписан Бог; душата ви се още кланя на кумир.

Дукс. — Лицемерие ли? Кому говориш ти, разпжтниче, езичниче? (Сочи ржцете му). — Кржв лепне по тия ржце: скрий ги, махни ги! Виж, колко кржв се е сжсирила в душата ти! Народна кржв . . . Страхливеца — той ще ме нарича лицемер! Оня, който трепери за короната и праща хора да ме увещават — да се вжрна в обителта . . . И тоя страх се забулва с някаква мнима грижа за моя живот . . . Ето — това е лицемерие!

Владимир. — Хули, ругай: власт ти е . . . Но едно помни: клетвата клетва орисва. (Сджржано). Ето — вие стоите тук и съдите. Утре друг, по-голям, вас ще съди. (Приближава към Дукса; гледа го в очите) — Ти мислиш, че наказваш за нзроджт, а ти отмжстваш — затова, че когато си влязжл в престолния чертог, не сжм паднал да ти искам прошка.

Ехач (на Дукса). — Ти чакаш да се оправдава, а той се подиграва с нас. Не виждаш ли, че ни не зачита?

Дукс (на Владимира). — Не от мене трябва да искаш прошка, ами от ония, чиито синове, бащи и братя паднаха днес от удара на твоето безумие.

Владимир. — Защо да искам прошка? Издадох повеля — за добро. Не излезе добро. Избиха се хора. Признавам. Но аз не сжм крив. Малцина ли паднаха и на твое време, когато ги покржствахте? И ти си мислил — да излезе

добро, но не е станало, както си мислил. (Равнодушно) — Правете каквото знаете. Осждете ме, убийте ме! Бог ще ни бжде вжзездник.

Дукс. — Бог! Смеят ли тия уста да говорят за него? Ти, който поруга вярата в Бога, сега го зовеш за закрѝла!

Владимир. — Пак тая гнѝсна самолжжа! Ето го: беса се смее в сѝрцата ви! (Гледа втрѝчено Дукса, сякаш вижда нещо, което другите на виждат). Ето — ето го: ти си се толкова годин борил с него, самин си му метнал покривало на очите, за да не гледаш грозотата му, която е твоя грозота, защото той е твой двойник — а той те отеднаж надви, като те подмами да станеш сѝдник на сина си . . . И сега ти се смее: в очите ти се смее! . . . О, той ще си отмѝсти! . . .

Дукс (изтрѝпнал, гузен). — За кого мѝлвиш ти?

Владимир. — Ти знаеш . . . (Тихо, заплашващо) — Той е и сега тук: той пие жадно чашата на твоя гняв, крепене, расте и се готви да направи нещо страшно. . . .

Ехач. — Твоя син не е с ума си, отче Дуксе.

Петѝр. — За какѝв бѝс говори той?

Владимир (не слуша думите им). — Той се вестява навред, кѝдето предусети крѝв. (Студено, като гледа баща си). — Видях го днес и тук, в образ на черноризец. Лицето му беше забулено с покривало, но душата му се жѝбеше, безсрамно оголена. . . В рѝката си дѝржеше крѝст и ме молеше да му дам власт да те убие.

Дукс. — А ти — ?

Владимир. — Затворих го в тѝмницата.

Петѝр (тихо — на Ехача). — Оня с покривалото ли?

Ехач (сѝщо тихо). — Той. Нали казват, че видял крѝв и полудял . . . Още го обземат. . . .

Дукс. — А защо го не пусна?

Владимир. — Да го пусна — да те убие ли?

Ехач (тихо на Дукса). — Той иска да го има под рѝка, затова го е затворил.

Петѝр (сѝщо тихо). — Може наистина да се е боял — да не би оня да те убие, отче игумене. Защо да го виним?

Ехач (по-високо, с подбив). — Как не! Много жали той баща си

Дукс. — Разбрах сега, боляри. (На Владимира) — Защо го запрѝ ти? Да отмѝсти, когато ти потрѝба ли? Знам, тебе е нужен джелатин, защото виждаш, че искаме да разсипем замислите ти. Боляри! Той е до безумица упорит и не ще се отчае — дори когато всеки друг би се отчаял. Що да сторим?

Владимир. — Татко, в името Божие се кѝлна —

Дукс (пресича го). — Не ща клетви от оногова, който е поругал Бога. Кажете, боляри! Що да сторим?

Ехач. — В тъмницата! Стига се е гаврил с нас като със слуги!

Дукс. — Водете го, стражи! В най-тъсната килия — на джното! (Стражите приближават и заграждат Владимира; той мудо изглежда Дукса).

Владимир (на излизане). — Ще се каеш, татко, че си направил това. Но аз ти прощавам, защото не знаеш . . . На всички прощавам. И Бог нека ви прости! (Изгубва се със стражите).

Дукс. — Той ще ми прощава! . . . Потрябала ми прошката му. . . (Разхожда се мжлчаливо по чертога; сетне се спира, сякаш опомнен.) И как ме изгледа! Раздра ме с очите! (Неусетно влиза отляво Климент). Дано ме не видят вече тия очи! Дано изтекат очите, които — —

Климент (спира го). — Замжлчи, брате Дуксе! Бесен гняв те е обзел: сам не знаеш, какво говориш . . .

Петжр. — Тежки думи! Тежки думи, отче игумене: бива ли да се кжлне син? Може ли това — ? (Общо мжлчание).

Климент. — Ето докжде стигнахме . . .

Дукс. Та що? Нямам ли право? Какво викнахте срещу мене?

Ехач. — Защо да го не кжлне? Баща му е . . .

Климент. — Няма право уста, които кжлнат. Кжлне ли се син? Кжлне ли се човек? (Гузно мжлчание). Брате Дуксе, искам да ти кажа нящо.

Дукс. Хайде вие, боляри, идете си при царя! Симеона ще слушате занаяред. (Болярите излизат, като си шжпнат нещо. Настжпва кжсо неловко мжлчание. Дукс гледа пред себе си, сякаш не држзва да погледне Климента в очите).

Климент (огорчено). — Аз тржгнах с тебе, брате Дуксе, за да те запазя от буйността на твоето действие. Но ти си извжршил страшното, когато ме нямаше тук: сждил си и без право си осждил.

Дукс. — Трябаше. . . Той бил скрил убиец. Утре пак ще ни налети беда. Ако се не затворят опасните люде, как ще се вжрна в обителта с вяра, че народжт е спасен?

Климент. — Инока не е сждник. Има цар — той ще сжди. Ти трябва да пуснеш Владимира. Той е невинен.

Дукс. — Сигурно ли знаеш?

Климент. — Сигурно. Тряба да го пуснеш — и да му поискаш прошка.

Дукс. — Как? Баща да иска прошка от сина си? Да се унижа на стари години, с това расо — ?

Климент (бавно и внушително). — Инока се унижава пред хората, за да се вжзвиси пред Бога. Ти си сгрешил. Ще поискаш прошка от сина си, та и Бог да ти прости.

Дукс. — Но той поиска ли прошка за кжрвавата беда, що навлече на народа?

Климент. — Ако е сгрешил, Бог ще го призове към покаяние, брате Дуксе. Недей озлобява с тъмница сърцето му. Кажй да го пуснат.

Дукс (размисля мълчаливо, като ходи по чертога; сетне поглежда към Климента и среща погледа му; решително, като дига ръка—) Стражи! (Отляво влизат двама стражи). Пуснете Владимира! Кажете, че баща му го прощава. (Стражите излизат). А ние да вървим в обителта, брате Клименте. Аз ще моля денонощно Бога— и мене да прости, па и Владимира . . . (Тръгва на дясно).

Климент (спира го). — Бог иска иночески подвиг от тебе, брате, а ти от хорска срама не држзваш. А как се унизи Христос, Който прие образ на раб, биде руган, хулен, бит и мъчен зарад нас? Мигар ние сме по-горни от него? Какви духовници сме ние, брате Дуксе? . . .

Дукс. — Добре, брате Клименте . . . Да му поискам прошка. Но с кои уста да му кажа? . . . (Отляво влиза Телец).

Телец. — Стражите убили долу някакъв инок. Не го знаят, кой е и какъв е. Лицето му — цяло в кръв . . .

Дукс. Къде?

Телец. — Катерел се по един стълп в подземиеото. Искал е, види се, да стигне прозорецът и оттам да избяга към северната стена. Толкова яко се бил стиснал за венца на стълпа, че и с копия не могли да го смъкнат. Нечовешка сила . . . Един го праснал с камък и го свалил. Лицето му било забулено. Главата му — разбита, цяла в кръв. До него намерили тоя кръст (подава на Дукса железен кръст с окървавени краища).

Дукс (гледа ужасен). — Защо са кървави тия острила? Той е убил някого! . . . Той е убил — —

Телец. — Не е никого убил. Кръста се е изцапал от неговата кръв.

Дукс (повече на себе си, нежели на другите). — Как е смогнал да излезе от килията? . . . (На Телеца). Нека го погребат по иночески чин. Той беше от моята обител. Бог да упокои душата му (кръсти се). И той претегли много. (Телец излиза от ляво).

Климент (тихо). — Черноризеца с покривалото ли е?

Дукс. — Да. Сега е ведро пред мене. Слава Богу! Нечия всевластна ръка држпна кържавите облаци — и небето се разясни. . . (Отляво влиза отново Телец. След него се чуват безреди стъпки на неколцина души).

Телец (дълбоко потресен). — Водят го, отче Дуксе . . . (спира с ръка следващите го). Но . . . той е страшен . . .

Дукс (в уплаха). — Страшен ли? Да не го е безумие обзело? Що е станало с него?

Телец. — Той е сляп, отче Дуксе . . . Нечия ръка го е ослепила . . . Залита, извива се от болки . . .

Дукс. — Спя ли? Ослепен ли? . . . (Отпаднало)—Стои!
 . . . Млжкни за малко! . . . В гърлото ми . . . заседна буца
 . . . Нещо ме души . . . Ох! (пада на стола).

Климент (отива към левия вход, отдето се чуват охкания и успокоителни думи, изричани полугласно). — Не тук! Не тук, боляри! Отнесете го на царското ложе! Симеона повикайте!

Дукс (изправя се). — О, Господи отжстителю! О тежка ржка Господня!

Климент (на Телеца). — Чия ржка е држзнала да стори това? Джелатина ли е посмял —?

Телец. — Не. Инока, когото са убили. Той е бил в шщата килия. Ей сега научих това.

Дукс (стене). — Ах! Сам аз го пратих в тжмницата. . . Сам аз го проклех — о, това жестоко мое сжрце! — — И там оня бяс му е извадил очите с кржста . . . (Изправя се и гледа нагоре смазан; с безумен глас —) — Шибайте, камшици Господни! Сжскайте, мжлнии на Божия гняв! (Удря се с песница в гърдите). О, това безжалостно сжрце, това сжрце от камжк! (Отпаднало). Брате Клименте, що да правя? Кажете ми, що да правя! . . . (Тихо ридае). Ах, що направих аз! . . . Що направих! . . .

Климент (мжлчливо се моли, сетне шжпне). — Господи Милостивецо! Сжжали ни, Господи! (Кжсо общо мжлчание).

Телец. — Да идем ли при него? Сега му трябва кротка ржка — да го помилва, да го утеши в мжките. Ржка на свой му трябва . . .

Дукс (отпаднало). — Да вжрвим. (Мудно се изправя; Климент го крепи. Излизат от ляво. Чуват се стонове. Кжс ужасен писжк. Сетне тежжк грохот на паднало тяло. Стжпки на тичащи хора. След малко стражи внасят Дукса и го слагат на големия стол. Той е сжвсем бляд, главата му — оборена на гърдите, очите — затворени от немощ, устните му треперят. До него са Климент, Ехач и Симеон, облечен в царски дрехи. Стражите излизат).

Ехач — О, бащино сжрце! Не изтжрпя. Не можа да понесе бедата.

Симеон. — Притжмня му — и грохна. Сякаш го сжрп отряза.

Ехач. — Тежко! . . . И мене пжк — кой ме караше да казвам ония думи? . . . Аз го подсетих да го хвжрли в тжмница . . . На мене лежи сега тоя грях. За нищо и никаква обида, която злата ми памет не рачи да забрави . . .

Климент (наведен над Дукса). — Дига си главата. Пробужда се . . .

Симеон. — Жив ли си, татко?

Ехач. — Свестява се. Слава Богу!

Климент. — Дойде ли на себе си, брате Дуксе?

Дукс (мудно подига глава и търси някого с очи; с отпаднал глас —) Де е той?

Симеон. — Кого дириш, татко?

Дукс. — Владимира... Де е Владимир? Де си, мило чедо?

Ехач. — Тук е, отче Дуксе. Превързаха го. Лежи.

Дукс (подига се; с мъка —) Искам — да ида при него..

Климент. — Как ще идеш, брате Дуксе? Ти не можеш пристъпи от слабост... (Подкрепя го).

Дукс. — Мога... Ох, ще ида... Тряба да ида при него — да му — искам прошка... (Изправя се).

Симеон. — Къде ще идеш!... Чакай, почини си! После — това...

Дукс. — Ще ида... (стои, нозете му се залюляват). О! Какво тежко падна върху мене? Камък ли?... (Грохва на стола) — Владимире! Не мога, синко... Не мога...

(Завесата пада).

Втора сцена.

Княжески покои. В джното — богато низко легло, покрито с пжстри губери, кожи, платове. По пода скъпи постилки. Няколко широки стола. Вляво — врата. Владимир лежи на леглото. От страна, близо до него, стоят Петър и Боян. Те говорят тихо, комахай шпютом, като поглеждат често болния.

Петър. — Когато стигнахте до килията, не намерихте ли я заключена?

Боян. — Заключена беше. Но като отключиха стражите, що да видим! — Изтръгнахме. Пред нас — окървавен човек. Не очи, а кървави дупки; от тях се цедят ланитите дълги струи кръв. Дрехите му — и те кървави. Там да беше — само да го чуеш! Сърцето да ти се скъса... С отпаднал глас ни замоли — мрътвец ни сякаш говореше — замоли ни да го изведем някъде на светло, за да не умре в тъмницата... По гласовете ни позна...

Петър. — Ами как е излязъл оня от килията?

Боян. — Не ми стига ум, Петре, как е излязъл. Ключове ще да е имал. Цар Симеон подозира, че Мануто му е отключил подземния ход, за да влезе в двореца. Затова и взе той ключът от джелатина. Черноризецът е имал ключ от килията, но не е излязъл по-рано — или защото са сновали стражи по проходището, или — защото е чакал да му донесе Матуто ключът от подземната врата. Инак защо ще стои в килията?

Петър. — Ето защо се е катерил той по стълпа. Джелатина му е казал, че Симеон не дава ключа. Само през прозорецът е можел да избяга.

Боян. — Клетия Владимир! Без вина тегли... Той го

е затворил, за да спаси баща си, а пжк Ехач — — Ех, какви сме и ние! Вредом зло виждаме . . .

Петжр. — И стария се много мжчи: рана му джлбае душата. „Трябаше ли“, казва, „син ми за сетен пжт да ме види разгневен, озлобен и безсжрдечен?“ — О, страшно го боли . . . Място не може да си намери . . .

Боян. — А как го прокле тогава, помниш ли? Как му даде сжрце да каже тия думи! Побеснял беше, не помнеше се от ярост . . .

Петжр. — Милия Владимир! „Прощавам ти“, каже, „татко, защото не знаеш . . .“ Ах, какво сме ние пред него, Бояне? . . .

Боян. — Истина, Петре, истина. Чиста душа е. А да го чуеш, като го водехме! Едва пристжпва, а дума: „Нищо, всичко страшно мина. И на инока прощавам: дано и Бог му прости!“ С мжка говори, заджхва се — а лоша дума не казва за мжчителя си. „Още там“, казва, „в тжмницата, когато лежах в студената тжма и болка ми цепеше главата — а оня беше излязжл и заключил—, още там рекох: Прости му Боже!“ А ние, Петре? За зла дума до гроба помним.

Владимир (немощно се подига на лакжт). — Ох, боли! Тука — — тука боли — (сочи си челото с трепереща ржка) . . . Сякаш свредел забиват . . .

Петжр (доближава до него). — Искаш ли нещо, Владимире? Какво да направим? (На себе си) — Сжрце ми се кжса, а не знам—що да му кажа . . . Как да го утеша . . .

Владимир. — Нищо . . . Ох, нищо не ща . . . (Обржца се на гржб; маха с треперлива ржка пред себе си, като че иска нещо да пропжди) — Това ледно тжмнило пред мене! . . . (Пак се полувжзправя) Симеон тука ли е?

Петжр. — Тука е. Сега ще го повикаме — (шжпне на Бояна и той излиза). — А ти си легни, не се мжчи така! Боли, братко, знам. И нас боли край тебе. Баща ти се кжса от болка — мира няма старецжт. . . И ума, и дума е изгубил. Бие се като луд в гжрдите, ще се сжсипе от мжка. . .

Владимир (отпуща се на леглото). — Ох! Студена мрачина . . . Червени птици . . . ледни птици. . . замржзнал пламжк пред мене — боде, боде . . . (Отпаднало). — Кжде е Светла?

Петжр.—Сега, Владимире, сега ще запалим свещ. Ще стане светло . . . (Отива до вратата, отваря я тихо и прави някому знак). — Рано се мржкна днес. И мене вече при-тжмня. . . (Влиза страж, донася запален светилник и го слага на един стол, а сетне излиза).

Владимир. — Мрачината се разтревожи . . . Гласове чувам . . . Ох, боли! . . . Мржтви птици. . . кжрвав лед. . . Ох, махнете леда! . . . (Петжр се надвесва над леглото. Врата-

та се отваря; тихо влизат Климент и Дукс. Климент прави знак на Петра и му шжпне нещо. Петър излиза).

Климент (кратко). — Буден ли си, Владимире?

Владимир (подига се). — Кой е тук? . . . Нещо свети сякаш пред мене . . . Кой е?

Климент. — Баща ти, Владимире.

Владимир (морно, мудро). — Къде е? . . . Тука ли? (пипа пред себе си). — Де си, татко? Не те — виждам . . . (скръбно). А Богу било угодно — — никога вече — да те не видя . . .

Дукс (пада пред него ничком, а после коленичил му целува дрехата). — Прости ми, сине! Прости на инока (хлипа) — що напусна обителта, за да те ослепи! . . . (Задавя се в сълзи).

Владимир. — Що прави той? — Де си, татко? — Не плачи . . . Не си виновен ти . . .

Дукс. (Става) — Защо ми не каза, сине, че си го пратил в оная килия? Ох! Ти ме на вечен позор осжди, като каза, че било угодно Богу — никога вече да ме не видиш . . . Ах, безумен баща, ослепял от гняв! Своя спасител да пратя на изтезание! . . . Да бях послушал Климента — да бях пратил тутакси да те пуснат, нямаше оня бяс да посегне на тебе . . . Но аз, безскръдечния, се не решавах да стъпча тая проклета своя гордост . . .

Владимир. — Не, татко. Аз, аз съм си виновен . . . От него не видял още зло — защо го хвърлих там? — Ето — отплати ми се . . .

Дукс (покрусен). — Ах, сине, аз съм крив! . . . Из мене израсна той — от мене смучеше сила да живее . . . Още от бурни младини — що сласт, насилие и неправда се е тжлпяло в душата ми — сякаш с всичко това съм хранел него . . . Ох! (Тежка въздишка се кърти от гърдите му). — Той ми беше смешник и джелатин в едно и също време — и аз не можех да се отлжча от него, както не мога да се отлжча от сянката си . . .

Владимир. — Ах! Джлбае — — кървава ржка — ноктестаржка джлбае тук — — вжтре джлбае . . . Огнени вретена се вжртят — и ми скубят косите — ох! Кожата ми дерат!..

Дукс (над него). — Що да направя, сине, за да те не боли? Ох, Боже! Мене дай тия мъжи — само нему дано олекне!

Климент. — Ще помогне Бог, Владимире: скоро ще мине . . . Тих съм ще ти прати Бог — ще си починеш, раните ще зарастат . . . (Шжпне нещо на Дукса, който отговаря утвърдително с глава).

Дукс (кратко). — Владимире, не желаеш ли, сине, да приемеш светите дарове? Не на едного е пращала Божията благодат покой, изцеление и здраве. Искаш ли?

Владимир. — Ох, ледна мрачина! . . . Добре, татко. Причастете ме. — Виждам: за смърт — ме готвите — и негли дошло е време . . .

Климент. — Не за смърт, Владимире, не за смърт . . . За изцеление мислим. Ще те придигне Бог: млад си, ще издържиш. Бог сила и здраве ще ти прати.

Дукс (кратко, като се изправя до главата му). — Нека те изповяда брат Климент, чедо, а пък аз ще се затека — да взема щото е потребно . . . (Излиза тихо и мудно).

Климент (след кжсо мжлчание). — Тежи ли ти нещо на душата, Владимире?

Владимир. — Тежи — — всичко ми тежи . . . И тоя леден каменен дворец — е сякаш рухнал върху мене . . . Ох! Кжде се дяна слжнцето, татко — слжнцето — и росните ливади — — кжде се дянаха? — — Кжде изчезна — оная топла ржка — да ме помилва кратко! . . . Ах, боли! . . . Пжрли ме огнен език. . . Мжка ми дроби сжрцето . . .

Климент (на себе си). — Какво да го разпитвам? Той не е на себе си. Болките му свестта вземат . . .

Владимир. — Тежко . . . (обржца се на леглото и се гжрчи) Боли — тука боли, кжса, дроби. . . (с нечовешки глас). Ах! Махни се, суха, сгжрчена ржка! — Нокти — вретена — — нажежени сжрпове. . . (отпада; след малко стене). Ох! — вода! водица, татко —! (Климент излиза; от движението свещта угасва. През прозореца в джното свети луната. В дясно се явява Светла; тя вжрви мудро, лицето ѝ свети сжс спокойна светлина).

Владимир (тихо и морно). — Олеква ми . . . Светли криле разсякоха мжлчанието . . . Бог ли иде — или настжпва голямата светлина? (Светла се спира над него). Край мене — вече няма никой. . . (Мжлчание; сетне — много тихо) — Не. Има някой — — и той е по-велик от всички — които влязоха днес тук . . . Неговата светлина — грее в мене — голямо слжнце в сжрцето ми — — светлината на последния . . . Той не ще ме остави — никога. — Но кой е той? (Пипа с ржце наоколо си) — Ливади, люлее се песен на кавал — — езерото плиска . . . Кой е? — Има ли той име? — Иде — — иде покоят — иде шжпота на ржцете, които милват . . . (Отпаднал, замжлчава) — О, безкраен ден! . . . Пред мене трепка (подига се, изправя се на лакжт) — сам кротост, обич и добрина. . . (отпада, гжрчи си). Ах! — боли. . . пак боли. . . (стене; после — още по-тихо). — Тук ли е? Не го ли прокудих? (с уплаха) — Пак ли сжм сам? (Вслушан, изправя се отново). — Ах, сладостна мжка! . . . Кой ми шжпне тия кратки думи? . . . Леко ми става — ведро, светло . . . Някой ме милва по болните очи — и маха болката . . . (по-високо). Кой е тук? Чий джх топли ледното ми чело? (кратко). — Кой си ти, велик утешителю? — Не зная твоето име.

Светла (милва го). — Аз сжм, Владимире.

Владимир (вжзрадван). — Ти ли си, Светло? Но — защо си сега друга, — по-лжчезарна и нежна?

Светла. — Защото ме не гледаш с плжтските очи, които ти отнеха людете, Владимире. Свжршва се вече страшната морà за тебе — и начева белия ден. Посемсега никој не ще ни разлжчи. Ти изпи страшната чаша без пòтрес: пак си остана кротжк, не поруга великата Орис, чието име е Правда. Аз ще те поведа сега по далечните земи на щастиегò, за които мжлвеха простите слова на твòята приказка.

Владимир. — Води ме, Светло. Ах, колко ми е добре с тебе!

Светла (нежно). — Ще те отведа навржх балкана, дето играят самодивите. Мине ли полнощ, ти ще ни засвириш — като едно време: помниш ли? — а ние ще поведем лудо хоро по поляната. И цялата гора ще се размирише на росен. Па ще се сберат змејове, јуди, змејци и хали — да пригласят на песента. А сипне ли се зора, ние ще се скрием в мрачни усòи да пием роса.

Владимир. — Води ме, Светло!

Светла (галјовно, като на дете). — Ще дојде огне-езичниј змеј, що цепи високите борики от вржх до корен, за да им пие сока. Чудни приказки ще ти разкаже тој. Па ще видиш и светлооката змејца сжс сребжрни люспи, която ляга всред потока, щом дојде време да си мени ризницата, и запишва водата, за да се поят ливади и ниви. Ще дојде и дядо Мраз, којто сжс звездовидни клинци и алмазни вериги обковава реки, езера и ручеи, за да им упаци водата, че напролет да пои цветя и билки. Тој мята пòземи бяло рухо, за да топли семената — и неговите бели птици летят по гори и джбрави.

Владимир. — О, там ще бжде хубаво!... Хората бјаха зли кжм мене, Светло...

Светла. Ти ще оставиш хората, Владимире; при нас ще дојдеш. Ние сме те всякога обичали. Ти често бленуваше, насаме останал с мене, за она светла приказка, която се не свжршва. (С тжржество) — Ето, Владимире: тая приказка начева! Стани — да вжрвим!

Владимир (вжзправа се, немошно опрян о страната на леглото; морно и сжвсем мудро) — Накжде, Светло? — — Все едно: ти знаеш... Но защо ми треперят нозете? — (Опитва се да пригжрне Светла, но ржката му отпада в немош) — Защо падна отново мрачина пред мене? — Защо не мога да си дигна ржката — да те пригжрна? (Пада на леглото). Светло! (Немошно) — Аз треба, Светло — да остана — — да остана тук, — защото не мога... Ох, тая студена тжмница!... Тая безкрајна — студена тжмница — — около мене!

Как ще я — напусна? — Кой — ще ми отключи — — кой, Светло — ? Не, — не мога — — (сжвсем отпаднало) — Не мога — Светло. — Аз — — ще остана — — ще остана — тук...

Светла (пригръща главата му, милва го; с дълбока нежност) — Не бой се, Владимире! Няма да останеш. — Ти само ще оставиш в тъмницата плътта си — да ти не тежи отвъд, където начева приказката. (На прага се явява един страж сжс запален светилник, а след него — Климент, който носи чаша с вода. В това време

завесата пада).

К р а й.

Поръчки до автора, в Пловдивската Народна
Библиотека.

30